

Etnička samoidentifikacija i odnos prema Drugome na primjeru Benkovca

Baljak, Đurđa

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:525119>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-14**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Durđa Baljak

**Etnička samoidentifikacija i odnos prema Drugome
na primjeru Benkovca**

Završni rad

Zadar, 2017.

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Etnička samoidentifikacija i odnos prema Drugome na primjeru Benkovca

Završni rad

Student/ica:

Đurđa Baljak

Mentor/ica:

Prof. dr. sc. Jadranka Čačić-Kumpes

Zadar, 2017.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Đurđa Baljak**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Etnička samoidentifikacija i odnos prema Drugome na primjeru Benkovca** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 23. veljače 2017.

Etnički identitet i odnos prema Drugome na primjeru Benkovca

Sažetak

U radu se analizira rezultate istraživanja koje je pošlo od pretpostavke da je u Benkovcu, uslijed ratnih razaranja i raseljavanja tijekom Domovinskoga rata, u poslijeratnom razdoblju došlo do formiranja triju kategorija etničnosti: domicilnih Hrvata povratnika, bosanskih Hrvata imigranata i domicilnih Srba povratnika. Ta se pretpostavka oslanja na rezultate istraživanja provedenog 2003. godine u Petrinji. Namjera istraživanja bila je utvrditi i opisati kako se pripadnici pojedine etničke kategorije samoidentificiraju i kako percipiraju pripadnike druge etničke kategorije. Osim toga, nastojalo se utvrditi obilježja međusobnog odnosa pripadnika definiranih etničkih kategorija te na temelju kojih čimbenika oni uspostavljaju granice prema Drugome. Istraživanje je provedeno s pomoću dvanaest sugovornika, šest muškaraca i šest žena, putem polustrukturiranoga intervjua. Na temelju dobivenih rezultata zaključuje se da glavnu ulogu u postavljanju granica u odnosu prema Drugome ne igra nužno pripadnost etničkoj kategoriji, nego da važnu ulogu imaju sociokulturni čimbenici te ekonomska i politička situacija.

Ključne riječi: kategorije etničnosti, etničke granice, Drugi, Hrvati, bosanski Hrvati, Srbi

Ethnic Identity and Relation towards *Other* on the Example of Benkovac

Abstract

The work presents and analyses research results that started on the assumption that in Benkovac, as a consequence of war destruction and emigration during the Homeland War, in the post-war period came to formation of the three ethnic categories: domicile Croatian returnees, Bosnian Croatian immigrants and domicile Serb returnees. This assumption relies upon the study conducted in Petrinja during 2003. The aim of the present research was to find out and describe how the members of each ethnic category identify themselves and how they perceive members of the other ethnic category. Intention was also to define characteristics of the relations between the members of defined ethnic categories as well as to determine on the basis of which factors each ethnic group defines its boundary towards the Other. The study was conducted through the semi-structured interviews with twelve interlocutors, six men and six women. On the account of the obtained results, the conclusion is that the main role in setting borderlines towards the Other is not necessarily affiliation to a particular ethnic category, but that the sociocultural factors and the economic and political situations play an important role as much.

Key words: ethnic categories, ethnic boundaries, the Other, Croats, Bosnian Croats, Serbs

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Društveno-povijesni kontekst istraživanja: novija povijest Benkovca i promjena etničke strukture Benkovca od 1991. do 2011. godine	2
3. Teorijska koncepcija istraživanja	4
4. Istraživačka pitanja	8
5. Metodologija	8
6. Rezultati istraživanja i interpretacija rezultata	9
6.1. <i>Samoidentifikacija</i>	9
6.1.1. <i>Domicilni Hrvati povratnici</i>	10
6.1.2. <i>Domicilni Srbi povratnici</i>	11
6.1.3. <i>Bosanski Hrvati imigranti</i>	13
6.2. <i>Percepcija etnički Drugih i kriteriji za uspostavljanje granica</i>	14
6.2.1. <i>Domicilni Hrvati povratnici</i>	15
6.2.2. <i>Domicilni Srbi povratnici</i>	19
6.2.3. <i>Bosanski Hrvati imigranti</i>	23
7. Zaključak	25
8. Prilozi	30
9. Literatura	36

1. Uvod

Tijekom 90-ih godina 20. stoljeća dolazi do sloma socijalističkoga poretka i raspada nekih višenacionalnih socijalističkih država u srednjoj i istočnoj Europi, a na području bivše Jugoslavije izbijaju i ratni sukobi. Nakon proglašenja neovisnosti u Hrvatskoj je 1991. godine započeo Domovinski rat koji je trajao sve do 1995. godine. Međutim, Hrvatska je tek 1998. godine ponovno uspostavila vlast nad cijelim svojim teritorijem. Tijekom rata neki su dijelovi Hrvatske bili više, a neki manje ili gotovo nimalo zahvaćeni neposrednim ratnim zbivanjima. Proces nacionalne homogenizacije, koji je obilježio početak 1990-ih na području bivše Jugoslavije, tijekom rata u Hrvatskoj se dodatno intenzivira i ostavlja za sobom određene društvene posljedice.

Ovaj rad usredotočen je na posljedice nacionalnohomogenizacijskih procesa i rata u Hrvatskoj, vezane uz etničku (nacionalnu) identifikaciju i odnos između pojedinih etničkih (nacionalnih) skupina na primjeru istraživanja provedenog u gradu Benkovcu u kojemu je, između ostalog, došlo i do snažne promjene etničke strukture u odnosu na onu prijeratnu. Naime, u prijeratnom razdoblju na benkovačkome području i u gradu Benkovcu srpsko stanovništvo bilo je većinsko u odnosu na hrvatsko stanovništvo. Tijekom rata većina Hrvata bila je protjerana, a nakon rata srpsko stanovništvo postaje etničkom manjinom. Velika većina prijeratnog hrvatskog i srpskog stanovništva, koja je bila protjerana ili izbjegla u različitim fazama rata (tijekom okupacije, odnosno u vrijeme oslobodilačke operacije „Oluja“), nije se vratila u Benkovac. Osim toga, u poslijeratnom razdoblju u grad se uselio velik broj hrvatskih izbjeglica iz Bosne i Hercegovine.

Budući da benkovačka situacija, kad je riječ o promjenama etničke strukture u ratnom i postratnom razdoblju, u određenoj mjeri nalikuje onoj u Petrinji, istraživanje se temelji na teorijskoj koncepciji i metodologiji istraživanja koje je Snježana Gregurović 2003. godine provela u Petrinji (v. Gregurović, 2005. i 2007.). Takva namjera opravdava se očekivanjem da bi istraživanje problema etničnosti na primjeru Benkovca i pokušaj usporedbe njime dobivenih rezultata i rezultata petrinjskog istraživanja moglo pridonijeti potpunijem pogledu na pitanja vezana uz etničke odnose u etnički miješanim područjima Hrvatske koja su bila zahvaćena ratom. Dakako, neće se ispustiti iz vida razlike koje postoje između Benkovca i Petrinje, kao ni vremenski odmak među navedenim istraživanjima. S obzirom na to postavlja se pitanje o mogućim promjenama i zahtjev za opisom tih promjena.

Kako bi se ostvarila najavljena namjera, najprije će se ukratko opisati novija povijest Benkovca i prikazat će se promjene njegove etničke strukture, poglavito one između 1991. i

2011. godine. Potom će se objasniti teorijska koncepcija rada koja se temelji na teorijskoj koncepciji petrinjskog istraživanja i njegovim rezultatima s posebnim osvrtom na Barthovu teoriju etničnosti i uspostavljanje etničkih granica. Na temelju takve teorijske koncepcije bila su postavljena istraživačka pitanja na koja se istraživanjem željelo odgovoriti. Potom se opisuje metodologija istraživanja. U središnjem dijelu rada prikazuju se i analiziraju rezultati istraživanja koji se uspoređuju s rezultatima istraživanja provedenog u Petrinji 2003. godine te povezuju s teorijskom koncepcijom ovog istraživanja. Naposljetku se zaključuje o važnosti sociokulturnih čimbenika i društvenopovijesnoga konteksta u uspostavljanju odnosa između etničkih skupina na etnički miješanome teritoriju.

2. Društveno-povijesni kontekst istraživanja: novija povijest Benkovca i promjena etničke strukture Benkovca od 1991. do 2011. godine

Do početka 1990-ih Benkovac bio je jedno od prijeratnih općinskih naselja koje nije imalo važnost regionalnog središta, a prema novijoj administrativnoj podjeli pripada u skupinu gradskih središnjih naselja (uz Drniš, Knin i Obrovac) sjevernodalmatinske unutrašnjosti.¹ Nejašmić (1992: 62) navodi da su glavna obilježja tih gradskih središnjih naselja bila mala populacijska i gospodarska snaga jer su se ta naselja razvijala u sjeni gradova na obali, Šibenika i Zadra. Moglo bi se reći da se takva situacija nastavila i u suvremenoj Hrvatskoj. Nadalje, Nejašmić (1992: 66) tvrdi da dvojni narodnosni sastav (Hrvati i Srbi) čini jedno od bitnih obilježja sjevernodalmatinskoga kraja, pa tako i Benkovca. Kako bi se razumjela etnička struktura Benkovca, potrebno je osvrnuti se na podatke dobivene popisima stanovništva iz 1991., 2001. i 2011. godine koji svjedoče o promjeni etničkog sastava stanovništva.²

Prema Nejašmiću (1992: 66) podaci popisa stanovništva od 1880. do 1991. godine pokazuju da u prostoru prijeratnih općina sjevernodalmatinskog područja, među kojima je i Benkovac, Srbi čine većinu, a Hrvati značajnu manjinu. Popisom stanovništva iz 1991. godine dobiven je podatak da je Benkovac kao općinsko središte imao 3776 stanovnika, od čega 749 ili 19,8 % Hrvata i 2780 ili 73,6 % Srba (Gelo, 1998). Velika prijeratna općina Benkovac ukupno je imala 33 378 stanovnika, od toga 13 553 ili 40,6 % Hrvata i 18 986 ili 56,9 % Srba (Nejašmić, 1992). Drugim riječima, u velikoj prijeratnoj općini Benkovac hrvatsko

¹ Administrativna podjela na općine u vrijeme socijalističke Hrvatske promijenjena je po nazivlju i po teritorijalnom opsegu i razlikuje se od suvremene podjele.

² Potrebno je naglasiti da podatci dobiveni s tim popisima nisu u potpunosti usporedivi bez stručne demografske obrade budući da je došlo do promjene administrativnih granica. Ipak, oni jasno govore o smjeru tih promjena.

stanovništvo je bilo zastupljeno u manjem udjelu u odnosu na srpsko stanovništvo, čiji je udio u ukupnom stanovništvu bio nešto veći od 50 %. Takva situacija se odrazila i na politički utjecaj pojedinih etničkih skupina u tadašnjoj općini Benkovac. Posljedica toga je, pretpostavlja Nejašmić, i činjenica da je udio hrvatskog stanovništva zaposlenih u tadašnjim društvenim poduzećima bio znatno manji od njihova udjela u etničkoj strukturi općine. To se, naime, pripisivalo neravnopravnoj i nepravednoj politici prilikom zapošljavanja (Nejašmić, 1992: 69).

Popisom stanovništva iz 2001. godine utvrđeno je da benkovačko područje ima ukupno 9876 stanovnika, od toga 8845 ili 90,4 % Hrvata te 730 ili 7,5 % Srba (*Popis stanovništva 2001....*, 2002). Na temelju podataka dobivenih popisom stanovništva iz 2001. godine može se zaključiti da se ukupni broj stanovnika u Benkovcu, u odnosu na popis stanovništva iz 1991. godine, znatno smanjio te da se ujedno drastično smanjio broj srpskog stanovništva, koje sada čini etničku manjinu u odnosu na hrvatsko stanovništvo. Takva situacija može se objasniti posljedicom rata budući da se veliki dio Srba nije vratio, baš kao i dio Hrvata koji se isto tako nije vratio natrag u Benkovac, ali se doselilo hrvatsko stanovništvo iz Bosne i Hercegovine.

Prema podacima zadnjeg popisa stanovništva, provedenoga 2011. godine, područje Benkovca je ukupno imalo 11 026 stanovnika, od toga 9359 ili 84,9 % Hrvata i 1519 ili 13,8 % Srba (*Popis stanovništva 2011....*, 2013). Dakle, rezultati posljednja dva popisa stanovništva pokazuju da Hrvati čine većinsko stanovništvo dok Srbi predstavljaju etničku manjinu. Takva situacija može se objasniti ratnim zbivanjima tijekom kojih najprije dolazi do okupacije, a potom do oslobađanja okupiranih dijelova hrvatskog teritorija. Na početku rata, 1991. godine, izbjeglo je hrvatsko, a prilikom oslobađanja teritorija, 1995. godine, srpsko stanovništvo. Nakon oslobođenja vraća se veći dio hrvatskog stanovništva, a kasnije se, postupno vraćaju Srbi. Budući da je malen broj srpskih povratnika, udio Srba u ukupnom broju stanovnika, kako samog naselja tako i na području nekadašnje općine Benkovac, znatno je manji nego u predratnom razdoblju. Udio srpskog stanovništva od predratnih preko 50 % smanjio se tek na 13,8 %, dok se udio Hrvata u odnosu na predratnih 40 % sljedećim popisima popeo na preko 80 %.

Porast broja hrvatskog stanovništva u Benkovcu zamjetan je iz podataka dobivenih popisima stanovništva iz 2001. i 2011. godine. Popisom stanovništva iz 2001. godine ukupan broj Hrvata bio je 8845 (*Popis stanovništva 2001....*, 2002), a popisom iz 2011. godine 9359 Hrvata (*Popis stanovništva 2011....*, 2013). Pri usporedbi rezultata tih dvaju popisa vidljivo je da se broj Hrvata povećao prema podacima popisa stanovništva iz 2011. godine u odnosu na ukupni broj stanovništva utvrđen popisom iz 2001. godine. Među razloge toga porasta treba ubrojiti i naseljavanje Hrvata iz Bosne i Hercegovine. Povećao se i broj Srba zbog njihova

postupnoga povratka. Naime, dok je 2001. godine ukupni broj Srba na području Benkovca bio 730 ili 7,5 % 2011. ih ukupno ima 1518 ili 13,8 %.

Iako se ukupni broj stanovnika u 2011. godini povećao u odnosu na 2001. godinu, moguće je uočiti drastični pad broja stanovnika u odnosu na prijeratno razdoblje kad je, prema popisu stanovništva iz 1991. godine, prijeratna općina Benkovac ukupno imala 33 378 stanovnika (Gelo, 1998). Osim rata treba navesti i druge razloge za takvo stanje, a to je što su mnoge tvornice i industrijski pogoni, u kojima su se žitelji zapošljavali u prijeratnom razdoblju, nakon rata bili ugašeni, uslijed čega je životni standard naglo pao. Pored toga, iako nema podataka za samo naselje Benkovac, ono što se odnosi na cijelo područje osobito se odnosi na grad u kojem, među onima koji su u njemu zaposleni, ima i, prema riječima žitelja, nezanemariv broj onih koji u njemu ne stanuju.

Na temelju društveno-povijesnog konteksta i promjene etničke strukture u Benkovcu u razdoblju od 1991. do 2011. godine, očita je sličnost s Petrinjom u kojoj je također došlo do promjene etničke strukture tijekom Domovinskog rata (v. Čačić-Kumpes i Nejašmić, 2001). Međutim, razlika se očituje u tome što u Benkovcu nije došlo do uspostavljenosti četvrte kategorije etničnosti o kojoj govori Gregurović (2005., 2007.), odnosno domicilni Srbi koji su ostali tijekom Domovinskog rata, kao što je to bio slučaj u Petrinji. Pored toga, Benkovac se u odnosu na Petrinju nalazi u zadarskom zaleđu koje nije gospodarski i prometno razvijeno u tolikoj mjeri, kao primjerice zagrebačko područje u blizini kojega se nalazi Petrinja.

3. Teorijska koncepcija istraživanja

Istraživanje etničke samoidentifikacije i odnosa prema Drugome na primjeru Benkovca većim dijelom se oslanja na teorijsku koncepciju istraživanja koje je provela Snježana Gregurović 2003. godine u Petrinji (Gregurović, 2005. i 2007). Naime, kod istraživanja u Petrinji pošlo se od pretpostavke su uslijed rata formirane četiri kategorije etničnosti. Upravo na temelju toga polazi se od pretpostavke da su i u Benkovcu uslijed rata formirane različite kategorije etničnosti.

Cilj petrinjskog istraživanja bio je utvrditi koji elementi prevladavaju pri etničkoj samoidentifikaciji te kako se percipiraju Drugi i koji sociokulturni čimbenici uvjetuju društvenu distancu u odnosu na Drugoga (Gregurović, 2005. i 2007). Osim istraživanja u Petrinji iz 2003. godine, o važnost toga problema u društvenohumanističkim znanostima svjedoči i knjiga Jasne Čapo-Žmegač *Srijemski Hvati: etnološka studija migracije, identifikacije i interakcije*. Naime, riječ je o etnološkoj studiji koja se temelji na temi prisilne migracije srijemskih Hrvata, odnosno

stanovništva iz Vojvodine na područje Gradine pored Virovitice početkom 90-ih godina 20. stoljeća (Čapo-Žmegač, 2002). Dakako, i brojna druga istraživanja u Hrvatskoj svjedoče da su pitanja etničnosti trajno aktualna tema unutar hrvatske znanosti (usp. npr. Čačić-Kumpes i Kumpes, 2008).

Gregurović (2007) navodi misao Dominique Schnapper da se sva pluralna društva susreću s pitanjem kako se percipira Drugi i kako se prema njemu odnosi, odnosno da je ideja o „granicama kolektivnog 'mi' prisutna [...] u povijesti gotovo svih naroda i [da] zauzima istaknuto mjesto u istraživanjima identiteta“ te da su „[...] odnos prema Drugome, način kako ga se shvaća i postupa s njegovom različitosti temeljna [...] pitanja“ tih društava (Gregurović, 2007: 65). Pritom, su Drugi, napominje Gregurović prema Hilleru, uvijek daleki i različiti te kaže da se s pomoću ideje o Drugome definiramo sebe i vlastite društvene granice, odnosno kolektivne ili individualne identitete (Gregurović, 2007: 65). Stoga se u ovome radu naglasak stavlja na pitanje tko je (etnički) Drugi za pripadnike pojedinih etničkih kategorija u Benkovcu i kako oni uspostavljaju i potvrđuju svoj kolektivni identitet. Međutim, prije toga potrebno je objasniti što je to etnički identitet.

Poutignat i Streiff-Fenart, referirajući se na Bartha, objašnjavaju da se „etnički identitet treba shvatiti kroz društvenu interakciju, odnosno kroz kulturni kontakt i pokretljivost ljudi“ (Poutignat i Streiff-Fenart, 1997: 125). Također, Poutignat i Streif-Fenart (1997) oslanjajući se na Bartha, navode da „etničnost predstavlja oblik društvene organizacije koja je zasnovana na kategorijalnom atribuiranju, kojim se ljudi razvrstavaju s obzirom na svoje pretpostavljeno porijeklo“.

Kod proučavanja i analize etničkog identiteta, kao dijalektičkog procesa u kojemu se međusobno isprepleće unutarnje i vanjsko definiranje, ne smije se zaobići pitanje društvene kategorizacije. Prema tome, etničke kategorije moraju se jednako kao i skupine uzeti kao legitimni i neophodni pojmovni elementi od kojih se gradi argumentacija (Jenkins, 2001, prema Gregurović, 2005: 224). Nadalje, etnička skupina ili etnička kategorija bez kategorizacije ne mogu postojati jer upravo uz pomoć kategorizacije dobivaju svoje značenje, a proces društvene kategorizacije predstavlja proces koji se odvija putem procesa socijalizacije pojedinaca. (Jenkins, 2001, prema Gregurović, 2005: 224). Budući da se u Benkovcu po uzoru na „petrinjsko istraživanje“ polazi od pretpostavke da su uslijed rata formirane različite kategorije etničnosti, onda se one kao takve moraju shvatiti kao neophodne i sasvim legitime pri argumentaciji.

Jenkins, kaže Gregurović, smatra da je u društvenim istraživanjima nužno razlikovati etničke skupine i etničke kategorije, odnosno da „skupina označava kolektivitet koji je smislen

za svoje pripadnike, dotle je kategorija kolektivitet definiran u skladu s mjerilima koje su formulirali sociolozi ili antropolozi“ (Jenkins, 2001, prema Gregurović, 2005: 225). Za Bartha pak, nastavlja Gregurović, društvena kategorizacija predstavlja „temelj etničkog definiranja budući da se etničnost shvaća kao oblik društvene organizacije kojoj je cilj da ljude nekako svrsta s obzirom na njihovo navodno podrijetlo“ (Gregurović, 2005: 226). Stoga je ključno objasniti i razumjeti razliku između pojmova etničke kategorije i etničke skupine.

Smith, primjerice, pojam etničke skupine poistovjećuje s pojmom etnije kojim opisuje: „...skupinu ljudi koji imaju zajedničko ime, a međusobno ih povezuje sjećanje na zajedničku prošlost, mit o zajedničkom podrijetlu, zajednička kultura (jedan ili više elemenata: primjerice jezik, religija, običaji i dr.), povezanost s određenim teritorijem (zavičajem) te osjećaj solidarnosti“ (Smith, 1991, prema Gregurović, 2005: 225). Barth pak definira etničku skupinu kao „...populaciju koja se velikim dijelom biološki obnavlja, koja ima zajedničke kulturne vrijednosti, koja stvara prostor komunikacije i interakcije i čiji pripadnici sami sebe percipiraju i bivaju percipirani od drugih, kao kategoriju koju je moguće razlikovati od ostalih kategorija“ (Barth, 1997, prema Gregurović, 2007: 225). Važno je istaknuti razlike između Smithove i Barthove definicije etničke skupine, odnosno istaknuti Barthov naglasak na društvenoj interakciji i kontaktu s drugima što potom omogućuje opstojanje ideje kolektivnog identiteta na temelju suprotstavljanja međusobnih razlika.

Najznačajniji Barthov doprinos teoriji etničnosti i objašnjenju etničkog identiteta svakako je postavljanje koncepcije etničke granice koja podrazumijeva postojanje etničkih dihotomnih skupina „mi“ i „oni“. Naime, etičnost se u tom smislu shvaća kao jedan vid društvene interakcije zato što predstavlja „kontinuirani proces dihotomizacije između članova grupe i autsajdera, koji zahtjeva da bude izražen i potvrđen u društvenoj interakciji“ (Poutignat i Streiff-Fenart, 1997: 125). Upravo s takvim shvaćanjem etničnosti Barth osporava shvaćanje pojma etničnosti kao nečega što je primordijalno, što je unaprijed zadano unutar društva.

Međutim, treba znati da „etničke granice nisu zatvorene, nego mogu biti manje ili više pokretljive i propusne... Ovisno o društvenom kontekstu mogu se mijenjati i čak nestajati“ (Poutignat i Streiff-Fenart, 1997). Dakle, etničke granice predstavljaju društveni proizvod te se njihovo značenje s vremenom može mijenjati, odnosno različiti kulturni sadržaji etničkih skupina prije svega označavaju posljedicu postojanja tih etničkih granica (Barth, 1997, prema Gregurović, 2005: 67) Pored toga, prevladava mišljenje „...da su (etničke) granice između skupina utoliko nepropusne ukoliko je organizacija etničkih identiteta čvršće povezana s diferencijalnom raspodjelom djelatnosti u ekonomskom sektoru“ (Poutignat i Streiff-Fenart,

1997: 175). Uspostavljanje takvih granica može se povezati s međusobnim odnosom dominantne etničke kategorije u odnosu naspram etničkih manjina ili useljenika.

Uspostavljena kategorija domicilnih Srba povratnika u Benkovcu predstavlja etničku manjinu. Prema Čačić-Kumpes i Kumpes (2005) etnička manjina predstavlja manjinsku skupinu čiji je ključni razlikovni označitelj pojam etničnost. Upravo zato se u ovom radu rabi pojam etničke manjine, a ne srodan pojam nacionalne manjine. Nadalje, Čačić-Kumpes i Kumpes (2005) navode kako mnogi autori ističu da manjinske skupine karakterizira „[...] manja društvena moć, odnosno neravnopravnost u politici, gospodarstvu i uopće u društvu, na što se nadovezuje izloženost netrpeljivosti i ugnjetavanju, diskriminaciji, etnocentrizmu i kulturnoj isključivosti od većinskog stanovništva“ (Čačić-Kumpes i Kumpes, 2005: 175). S društvenog stajališta manjinsku skupinu određuje osjećaj prikraćenosti njezinih pripadnika, a mogućnost tog osjećaja potječe iz dviju dimenzija skupina: veličine i moći (Čačić-Kumpes i Kumpes, 2005: 175). Prema Ålund „slika imigranta, etničkih manjina i različitih kultura konstruirana kroz suprotstavljanje „nas“ i „njih“, [...] katkad može ugroziti demokratske ideje različitosti u nekom društvu“ (Ålund, 2004, prema Gregurović, 2007: 66).

Gregurović (2007) navodi, referirajući se na Triandafyllidou, da „imigranti definirani kao Drugi predstavljaju onu skupinu koja je u društvenom, političkom i kulturnom smislu različita od većinskog društva...“, i upravo se taj Drugi u tom kontekstu može objasniti kroz procese isključivanja na razini društva i politike (Gregurović, 2007: 66). Prema Baumanu „funkcija Drugih, odnosno stranaca, ne mora uvijek biti u korist intenziviranja društvene i kulturne razlike. Naime, ako je stranac kulturno Drugi te granice mogu postati nestabilne, a u takvoj situaciji taj kulturni Drugi postaje treći element s tzv. „hibridnim identitetom“ jer predstavlja ujedno prijetnju unutarnjem identitetu većinskog društva, ali se istodobno nalazi između njih“ (Bauman, 1991, prema Gregurović, 2007: 67). Takvo shvaćanje Drugoga može se uklopiti u interpretaciju rezultata istraživanja kada je riječ o bosanskim Hrvatima u Benkovcu koji s većinom domicilnih Hrvata dijele vjerovanje o zajedničkom etničkom podrijetlu, ali ih pritom većina domicilnih Hrvata opaža kao kulturne strance (Gregurović, 2007: 67).

Prema interakcionističkoj teoriji može se zaključiti da pojam etničnosti sadrži relacijski aspekt u kojem se etničnost izražava samo kroz društvenu interakciju i zato njezin izvor ne počiva na kulturnoj razlici, nego u „kulturnoj komunikaciji koja, kroz simbole razumljive kako insajderima tako i autsajderima, omogućuje uspostavljanje granica među pojedinim skupinama“ (Schildkroun, 1974, prema Poutignat i Streiff-Fenart, 1997: 138).

4. Istraživačka pitanja

Slično kao kod istraživanja u Petrinji iz 2003. godine, na temelju uspostavljenih kategorija etničnosti u Benkovcu, nastoji se odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja:

1. Mogu li se usporedbom rezultata istraživanja u Benkovcu s rezultatima istraživanja provedenog 2003. godine u Petrinji utvrditi neke sličnosti među njima?
2. Kako se samoidentificiraju pripadnici pojedinih etničkih kategorija u Benkovcu.
3. Kako pripadnici pojedinih etničkih kategorija u Benkovcu percipiraju pripadnike drugih etničkih kategorija i na temelju kojih čimbenika uspostavljaju etničke granice prema Drugome.

5. Metodologija

Istraživačka metodologija temelji se na kategorizaciji koju je Snježana Gregurović primijenila kod istraživanja u Petrinji 2003. godine. Naime, polazišna pretpostavka bila je da su u Petrinji za vrijeme rata formirane četiri kategorije etičnosti – Domicilni Hrvati, bosanski Hrvati, domicilni Srbi i domicilni Srbi povratnici. Po uzoru na to kod istraživanja u Benkovcu polazi se od pretpostavke da su tijekom rata formirane tri kategorije etničnosti – domicilni Hrvati povratnici, domicilni Srbi povratnici i bosanski Hrvati imigranti. Značajna razlika između uspostavljene kategorizacije na primjeru Benkovca u odnosu na Petrinju zasniva se na činjenici da u Benkovcu tijekom rata nije došlo do formiranja četvrte kategorije etničnosti koju Gregurović (2005: 223) naziva domicilnim Srbima (a to su Srbi koji su ostali nakon Domovinskog rata u Petrinji).

Iz svake pretpostavljene etničke kategorije ispitane su po dvije muške i dvije ženske osobe različitog stupnja obrazovanja. Kriteriji prema kojima se vodilo pri odabiru sugovornika bili su da su proživjeli rat i poraće u odrasloj dobi te da su tada i/ili u vrijeme istraživanja bili radno aktivni. Prvotno je zamišljeno da to budu osobe u životnoj dobi između 45 i 55 godina, međutim taj kriterij nije ostvaren u potpunosti zbog otežanog dolaska do sugovornika pa je raspon starosti sugovornika od 41 do 64 godine. Dakle, osim što su svi sugovornici odrasle osobe, međusobno se razlikuju po dobi, stupnju obrazovanja i spolu te po etničkom porijeklu. S druge strane, sve tri ispitane kategorije slične su po opisanim sociodemografskim obilježjima.

Do sugovornika se dolazilo s pomoću tehnike snježne grude. Istraživanje je provedeno postupkom polustrukturiranoga intervjua. Mjerni instrument, odnosno protokol intervjua sastavljen je od četiri skupine pitanja s pripadajućim definiranim namjerama koje se

namjeravalo ostvariti postavljanjem tih pitanja.³ Kroz definiranu namjeru postavljenih pitanja nastojalo se utvrditi kako se pripadnici pojedinih etničkih kategorija samoidentificiraju, kako percipiraju druge etničke kategorije i kakve međusobne odnose uspostavljaju u odnosu naspram (etnički) Drugih.

Tijekom provedbe intervjua uzeta je u obzir i važnost etičkih pitanja pri istraživanju. Prije početka svakog intervjua sugovornicima je objašnjeno koja je svrha intervjua i koja su njihova prava. Dana im je na uvid obavijest o istraživanju i suglasnost za istraživanje u kojoj su morali potpisati pristanak. Od dvanaest obavljenih intervjua samo jedan intervju nije bio sniman diktafonom jer je sugovornica tako zahtijevala.

Korišteni citati u razradi i interpretaciji rezultata istraživanja označeni su prema pojedinim kategorijama na sljedeći način: kratica (sub)etničke kategorije (DHP – domicilni Hrvati povratnici; DSP - domicilni Srbi povratnici; BHI – bosanski Hrvati imigranti), nakon kratice slijedi broj sugovornika, spol (M-muško; Ž-žensko), godine i redak u kojem se nalazi citat unutar transkripta intervjua. Primjer oznake za trećeg sugovornika iz kategorije domicilni Hrvati povratnici: DHP_3/M, 42 g.; 40-45.

Dobiveni rezultati istraživanja su u razradi zamišljeni kao dva velika poglavlja, odnosno dvije analitičke cjeline. Prva analitička cjelina obuhvaća pitanja kako se pojedine etničke kategorije samoidentificiraju, dok druga predstavlja pitanje kako se percipiraju etnički Drugi. Obje analitičke cjeline su podijeljene na tri potpoglavlja prema definiranim kategorijama etničnosti.

6. Rezultati istraživanja i interpretacija rezultata

6.1. Samoidentifikacija

Postoje dvije skupine teorija o etničkoj samoidentifikaciji. U prvu skupinu ubrajaju se teorije koje etničnost shvaćaju na primordijalistički način, odnosno kao nešto što je zadano unaprijed (Geertz, 1963, prema Gregurović, 2005), dok druga skupina objedinjuje različite modernističke teorije o etničkoj samoidentifikaciji, a to su – situacionizam, konstruktivizam, developmentizam i interakcionizam (Katunarić, 2003, prema Gregurović, 2005). Etnička samoidentifikacija je bitna zato što otkriva što pripadnici pojedine (sub)etničke kategorije smatraju značajnim za održavanje njihovog kolektivnog identiteta i koje ih karakteristike razlikuju od drugih (sub)etničkih kategorija.

³ Potrebno je naglasiti da su neka pitanja iz protokola preuzeta iz istraživanja Snježane Gregurović iz 2003. godine s namjerom da se olakša usporedba dobivenih podataka obaju istraživanja.

Pri interpretaciji dobivenih podataka vodi se računa samo o onim karakteristikama koje akteri smatraju značajnim za njihov etnički identitet. Kulturni sadržaj unutar kojega se pojedine etničke kategorije identificiraju može biti svrstan u dva različita teorijska okvira: manifestne znakove ili temeljnu vrijednosnu orijentaciju. Manifestni znakovi predstavljaju vidljiva obilježja neke etničke kategorije te za svoju ulogu imaju isticanja identiteta, a to može biti: jezik, način života, mentalitet, tradicija i slično. Dok temeljne vrijednosne orijentacije prema kojima se pripadnici jedne etničke skupine razlikuju od pripadnika druge skupine, primjerice obiteljske vrijednosti, religijske i slično (Barth, 1969, prema Poutignat i Streiff-Fenart, 1997).

6.1.1. Domicilni Hrvati povratnici

Sugovornici iz kategorije domicilnih Hrvata povratnika pri određivanju svoje etničke samoidentifikacije polaze od važnosti kriterija teritorija na kojemu su rođeni (usp. Gregurović, 2005.)

(...) Tu smo naseljeni, tu smo rođeni, tu živimo. Jednostavno vežemo se za to misto di smo rođeni. Svugdi možemo otići, ali ipak najdraže je ono kad čuješ ne'ko pa kaže: "Ja sam iz Hrvatske.", odma ti je ono draže, znaš. Znači da ipak nešto zna o našim običajima, da zna naš govor, da moš s njim.

DHP_2/Ž, 43. g.; 43-47

Osim pridavanja važnosti kriteriju teritorija na kojem su rođeni, sugovornici iz kategorije domicilni Hrvati povratnici, kao drugi bitan element njihovog etničkog identiteta izdvajaju jezik i katoličku vjeroispovijest. Unutar toga katolička vjeroispovijest se shvaća kao dio kulturne tradicije koja uglavnom uključuje formalno održavanje, dok je manje zastupljena duhovna komponenta tog aspekta.

Pored isticanja važnosti teritorija i katoličke vjeroispovijesti, jedan sugovornik je naglasio i važnost uvjerenja o zajedničkom porijeklu kao važnom obilježju pripadnosti (usp. Smith, 1991, prema Gregurović, 2005: 225). Sugovornikovo isticanje važnosti krvnoga srodstva može se protumačiti kao njegovo primordijalističko shvaćanje etničnosti (Geertz, 1963, prema Gregurović, 2005). „Na tragu Shilsa, Geertz postavlja tip primordijalnih privrženosti koje proizlaze više iz osjećaja prirodne bliskosti negoli društvene interakcije“ (Geertz, 1963, prema Poutignat i Streiff-Fenart, 1997).

Da bi bija Hrvat moraš imati srodstvo, znači krvno srodstvo. (...) Znači od prije 150, 200, 300 godina od naših predaka. Oni su bili nacionalno osviješteni, bili

su Hrvati, znali su 'ko su. Znali su koje su vjere i znali su na kojim područjima žive i koja su njihova područja.

DHP_3/M, 56 godina; 61-64

Svi sugovornici se slažu da je izuzetno važno prenositi tradiciju na mlađe naraštaje jer se tako može očuvati njihov etnički identitet, ali i dobiti potpunije uvid u povijesti i kako su formirane sve komponente njihove etničnosti. Pored obitelji i časti, kao osnovne vrijednosti smatraju zdravlje, zadovoljavajuće međuljudske odnose i ekonomsku stabilnost. Može se zaključiti da pripadnici etničke kategorije domicilni Hrvati povratnici pri svom etničkoj samoidentifikaciji u prvim plan stavljaju manifestne znakove, poput teritorija ili mjesta rođenja, jezik i vjerske običaje, odnosno stavljaju vidljiva obilježja kolektivnog identiteta (usp. Barth, 1969, prema Poutignat i Streiff-Fenart, 1997).

6.1.2. Domicilni Srbi povratnici

Sugovornici iz etničke kategorije domicilnih Srba povratnika izdvajaju slične vrijednosti kao i domicilni Hrvati povratnici, ali naglašavaju i važnost svoje kulture koja je poglavito izražena kroz pravoslavnu vjeroispovijest. Međutim, do vjerskih tradicija drže tek formalno. Naime, domicilnim Srbima povratnicima održavanje vjerskih rituala pruža prvenstveno ostvarivanje društvene dimenzije i osjećaj kolektivne solidarnosti, odnosno tako održavaju svoje društvene kontakte i interakciju s pripadnicima svoje etničke kategorije. Prema Smithu (1991) iz toga proizlazi osjećaj kolektivne solidarnosti (Smith, 1991, prema Gregurović, 2005).

Tim većim praznicima idem u crkvu, da. Samo većim praznicima. Nemamo toliko vremena i toga, i eto. (...) Da ti iskreno kažem i nismo neki ono da smo, da posjećujemo svake ned'lje, nema toliko. Možda bi više išli tamo zbog druženja. Usput bi onda i držali. A ovako kad su Božić i Uskrs, i Slava tad idemo obavezno u crkvu, je l'.

DSP_2/Ž,41 g.; 466-69.

Većina sugovornika slaže se da im je važna sloboda govora, ali i da nije potrebno isticati javno etničku pripadnost. Takva tvrdnja mogla bi se objasniti u svjetlu činjenice da su Srbi bili na suprotstavljenoj strani za vrijeme Domovinskog rata, te da se zbog toga danas nalaze u manjinskom položaju. Moguće je da takva stajališta proizlaze iz potencijalnog straha od osude većinskog domicilnog hrvatskog stanovništva.

(...) Mislim, nisam s tim opterećena, ali volim da znam 'ko sam i šta sam. (...) Ali kažem ti nikad nebi zloupotrebila u neke političke, ili bilo koje druge... (...) Velim ti nebi ja sad nikada i javno isticala 'ko sam, šta sam. (...)

DSP_4/Ž; 64 g.; 30-35.

Iako većina njih smatra da nije potrebno javno isticati etnički identitet, nitko nikada nije prešutio svoj etnički identitet, dok je kod istraživanja u Petrinji ustanovljeno suprotno. Naime, domicilni Srbi u Petrinji (usp. Gregurović, 2005) doživljavaju etnički identitet kao nešto što nije zadano i s čime se može manipulirati ovisno o društvenim okolnostima u čemu se ogleda situacionističko poimanje identiteta. U Benkovcu se nitko nije odlučio za pregovaranje oko etničkog identiteta unatoč tomu što se nalaze u neravnopravnom manjinskom položaju.

Može se zaključiti da domicilni Srbi povratnici prilikom svoga etničkog samoodređenja uspostavljaju bitne kriterije koji određuju etničku pripadnost, a to su: kriterij zajedničke prošlosti, mit o zajedničkom porijeklu, zajednička kultura kroz jezik, pravoslavne vjerske običaje te osjećaj kolektivne solidarnosti. Snažno su uvjereni u navedene kriterije etničke pripadnosti bez obzira na svoj manjinski položaj (usp. Smith, 1991, prema Gregurović, 2005: 225). Može se pretpostaviti kako upravo svijest o manjinskoj poziciji uvjetuje njihovu težnju prema učvršćivanju etničkog identiteta. Osim toga, valja napomenuti da je samoidentifikacija uvijek povezana s pitanjem kako ih Drugi percipiraju.

Pored toga, jedan sugovornik tvrdi da se u vrijeme socijalističke Jugoslavije deklarirao kao Jugoslaven, a da se nakon raspada Jugoslavije deklarira kao pripadnik srpske etničke manjine u Benkovcu.

(...) Mislim ono je bilo prije dok smo bili promjena iz jugoslavenstvo u to. Ono što je bilo prije dok smo se deklarirali kao popisu stanovništva kao Jugoslaveni. (...)

DSP_3/M, 48.g.; 557-557.

Pojava varijacije identiteta, smatra Barth, pokazuje se kad pripadnici neke etničke kategorije izražavaju malo, a drugi mnogo etničkih karakteristika. To se, prema njegovim riječima, osobito pokazuje u slučajevima kad pojedini pripadnici neke etničke skupine mijenjaju identitet jer to „stvara dvosmislenost budući da je etnička pripadnost isto toliko pitanje porijekla, ali i trenutnog identiteta“ (Barth, 1997: 244-245).

6.1.3. Bosanski Hrvati imigranti

Pri etničkoj samoidentifikaciji bosanski Hrvati imigranti polaze od važnosti teritorija s kojega su došli, odnosno iz Bosne i Hercegovine, pridajući veliku važnost tradiciji i kulturi koju su donijeli iz svoje matične zemlje zato što smatraju da je to relevantno za očuvanje njihovog etničkog identiteta.

Kao najvažniji kriterij svoje etničke pripadnosti navode katoličku vjeroispovijest koja je za njih usko povezana s njihovim etničkim identitetom zato što su, prema njihovu mišljenju, upravo zahvaljujući vjeri uspjeli očuvati hrvatski identitet na području Bosne i Hercegovine u teškim društvenim situacijama. Većina sugovornika katoličku vjeru poistovjećuje sa svojom etničkom pripadnošću, i pritom vjeru doživljavaju kao nešto što njihovom životu daje posebni smisao.

Pa ja sam prvo katolik, to prvo. Posl'e sam Hrvat. Okolnostima sam rođen u Bosni, Bosanac. Znači ne sramim se ni jedno ni drugo, a dičim se sam' zato što sam katolik. Znači vjera mi je na prvom mjestu, a sve drugo mi je drugo. (...)

BHI_2/M, 46 g.; 25-28.

Ili:

(...) To ja osjećam odma da, imam osjećaj da to, da sam ja povezan što se tiče hrvatska, katoličanstva kao dijete s pupčanom vrpcom. To je to!

BHI_1/M, 51 g.; 42-44.

Prema istraživanju Gregurović (2005: 229), bosanski Hrvati, uvjereni vjernici, misle da su vjera i vrijednosti koje ona propovijeda, pomogle Hrvatima iz Bosne i Hercegovine prilikom života u Bosni i Hercegovini. S time u vezi naglašavaju važnost poštenja i otvorenosti u komunikaciji. Slična situacija pronalazi se u Benkovcu gdje bosanski Hrvati imigranti iskazuju veliki ponos i emocionalnu privrženost prema nacionalnim simbolima i prema etničkoj pripadnosti (usp. Gregurović, 2005).

(...) Rođena, ponosna Hrvatica iz središnje Bosne, iz srca Bosne. (...) Ponosna jer biti Hrvat u Bosni nije isto kao biti Hrvat u Hrvatskoj! Znači to nešto znači, a ne samo da znači, nego je trebalo opstati kao Hrvati u svim tim društvenim previranjima, u svemu onome što je Bosna kroz stoljeća prolazila. (...) Moja majka pokojna je imala istetovirano, znači to je tradicija da su tetovirali znak križa na ruci da bi se znalo raspoznavati jer su branili znači zbog, ajmo reć' tradicionalno su to stavljali jer nije to više u zadnje vrijeme bilo tako. (...) Ali za moj narod tamo je najvažnija obitelj, vjera, Bog, domovina, i biti Hrvat. (...)

Mislim da su nam tu najviše pomogli svećenici, Crkva, da nas drži na okupu i da održimo te neke svoje tradicionalne vrijednosti i da znamo što to znači biti Hrvat.

(...)

BHI_3/Ž, 43 g.; 21-42.

Kao i kod istraživanja u Petrinji, njihova identifikacija se razlikuje u odnosu na domicilne Hrvate. To se objašnjava drugačijim kulturnim i povijesnim čimbenicima usko povezanim s oblikovanjem njihovog identiteta (usp. Gregurović, 2005).

Pored religije i drugačijeg kulturnog konteksta, bosanski Hrvati jezik smatraju bitnim kriterijem koji ih razlikuje od domicilnog stanovništva. Većina sugovornika tvrdi da ne mogu prihvatiti zahtjev domicilnog stanovništva prema kojem bi trebali promijeniti svoj govor, dok s druge strane smatraju da to njihova djeca mogu.

Prvo jezik, govor, dijalekat tak' koji govorim ja. Jer ja mogu prihvatiti neke ovdje, al' ja pod stare dane ne mogu se naučiti da pričam baš. Mali moj već može jer dijete se više kreće i sve, ali ja malo teže. (...)

BHI_4/Ž, 52.g.; 90-95.

Može se zaključiti da bosanski Hrvati kao najvažnije kriterije svoje etničke pripadnosti izdvajaju u prvom redu katoličku vjeroispovijest i jezik kojim govore. Osim toga, kao bitno obilježje svog identiteta smatraju i matični teritorij, odnosno Bosnu i Hercegovinu, otkud su donijeli i neke kulturne obrasce. Pritom, većina sugovornika navodi tradicionalne vrijednosti kao što su obitelj, vjera, domovina, zdravlje i slično (usp. Gregurović, 2005). Prema Gregurović, iako dijele s domicilnim Hrvatima vjerovanje u zajedničko porijeklo, vlada mišljenje da su ipak različiti. Kao što zaključuje Gregurović (2005: 229), sve to upućuje na činjenicu da je tu riječ o složenom fenomenu koje se nikako ne može opisati kao jednodimenzionalan.

6.2. Percepcija etnički Drugih i kriteriji za uspostavljanje granica

Etničku samoidentifikaciju i percepciju pripadnika drugih etničkih kategorija nije moguće analitički razdvojiti jer su međusobno nužno povezane. Naime, pripadnici jedne etničke kategorije ne mogu zanemariti način na koji ih kategoriziraju pripadnici druge etničke kategorije, Stoga način na koji sebe definiraju pripadnici jedne etničke kategorija zadobiva smisao tek onda kada ih drugi percipiraju različitima. Takav odnos predstavlja kompleksan proces u kojem dolazi do međusobnog označavanja (Poutignat i Streiff-Fenart, 1997: 138).

Jedno od istraživačkih pitanja ovog istraživanja bilo je utvrditi kojim kriterijima pripadnici pojedine etničke kategorije pridaju važnost pri definiranju i uspostavljanju etničkih granica u odnosu naspram drugih etničkih kategorija na primjeru Benkovca.

6.2.1. Domicilni Hrvati povratnici

Svi sugovornici iz kategorije domicilnih Hrvata povratnika dijele mišljenje da su im domicilni Srbi povratnici slični po mentalitetu i obrascima ponašanja, dok to nije slučaj s bosanskim Hrvatima imigrantima unatoč tome što dijele vjerovanje u zajedničko porijeklo. Takvo razmišljanje može se objasniti činjenicom da su domicilni Hrvati u prijeratnom periodu, u vrijeme Jugoslavije, živjeli zajedno sa domicilnim Srbima i pritom stekli zajedničke obrasce ponašanja i navika.

(...) Eto možda jedino malo po govoru i po crkvenim tim vrijednostima (razlikuju se). Što se tiče ponašanja i sve oni su isto k'o i mi. Slični smo dosta u poslu, u govoru, u onome ponašanju. Isto bi pomogli, Jedino što eto njih je puno manje nego nas, ali oni su isto imaju naše običaj, ono našu nošnju, i što se tiče hrane, svega znači. (...)

DHP_2/Ž, 43.g.; 97-100.

Moguće je primijetiti razliku prema spolu u mišljenju između sugovornika. Naime, muškarci iskazuju nešto negativnija stajališta naspram domicilnih Srba povratnika. Referiraju se na njihov povlašteni položaj u prijeratnom periodu, i na njihov manjinski položaj u kojem se trenutno nalaze. Smatraju da se previše žale, a imaju ostvarena sva zakonska prava. Pored toga, navode da su nacionalisti te da im nije drago ništa što je hrvatsko. Smatraju da im je to usađeno kroz povijest. Također, pokazuju netolerantnost prema njihovom pravu na etničko samoodređenje jer smatraju da bi se Srbi trebali izjašnjavati kao hrvatski pravoslavci, a ne kao srpski pravoslavci.

(...) Sve je dobro dok je njih jedan, dva, al' di ih je više odma se grupiraju i to svoje priče vode, svoje ponašanje. (...) To je tako, to je njima ukorijenjeno u njihovom duhu, psihi razumiš, duboko ukorijenjeno u psihi. (...) I oni još dan danas nisu svjesni da hrvatska država postoji i da su oni državljani Republike Hrvatske. (...) Tko njemu brani da on bude tu Srbin, ima svoje crkve, ima te svoje vjerske službenike, ima vjerske običaje, tradiciju, a njemu je domovina Hrvatska. (...) Neće reći moja domovina Hrvatska, nego meni je domovina Srbija i ja samo

dođem tu povremeno živ'ti. (...) Ti nisi srpski pravoslavac, nego hrvatski. (...)
Zašto hrvatska pravoslavna crkva ne postoji? (...)

DHP_3/M, 57 g.; 172-193.

Krajnje netolerantni stavovi pojedinih domicilnih Hrvata vezani uz percepciju domicilnih Srba povratnika čine se proizvodom neugodnih ratnih iskustva tijekom Domovinskog rata kad se Srbe percipiralo kao dominantnu skupinu koja je svoju vlast i moć demonstrirala na negativan način naspram Hrvata (usp. Gregurović, 2005).

Međutim, prema riječima sugovornika, odnosi između Hrvata i Srba u Benkovcu stabilni su i dobro funkcioniraju zato što se u svakodnevnoj komunikaciji izbjegavaju teme o ratu. Sugovornici smatraju da u vezi te teme nikada neće moći pronaći zajednički jezik. Usprkos činjenici da se susreću, pozdravljaju, surađuju i naposljetku komuniciraju, uvijek je prisutna određena suzdržanost u pogledu izbora tema o kojima će se razgovarati. To ujedno i sputava daljnji razvoj prisnijih odnosa. Ratna tematika je još i dalje prisutna, no direktnih konflikta i vrijeđanja nema jer obje strane nastoje održati stabilne odnose. Jedna od sugovornica tvrdi da ljudi preskaču neke teme, tj. da se ne može razgovarati o nekim događajima.

Izbjegava se priča i to je činjenica... Tu nismo krivi mi, trebalo bi to biti jasno do kraja. Jer nikad ne bi došli do zaključka i za jedne i za druge.

DHP_1/Ž, 64 g.; 163-168.

Naposljetku, može se zaključiti da s vremenom dolazi do polagane promjene odnosa u pozitivnome smislu te da nema direktnog međusobnog konflikta (usp. Gregurović, 2005). Međutim, Hrvati prilikom ulaska u društvenu interakciju sa Srbima održavaju svoj identitet tako da se na manifestan način izrazi pripadnost i isključenost (Barth, 1997: 223). Kao glavne kriterije pri uspostavljanju granice prema Srbima spominju ratna zbivanja, a ne različitu etničku pripadnost (usp. Gregurović, 2005). Pored toga, ne uspostavljanju kulturnu granicu već ističu sličnost mentaliteta i obrazaca ponašanja. Sve to govori da kulturne odrednice nisu nešto što jasno određuje pojedine etničke kategorije, nego da se one mogu mijenjati kroz društvenu interakciju, odnosno da razlike mogu slabjeti (Barth, 1997).

S druge strane domicilni Hrvati povratnici bosanske Hrvate imigrante percipiraju kao strance koji su došli s drugog područja i sa sobom donijeli drugačiju kulturu življenja i drukčiji mentalitet. Kao glavno obilježje po kojem se razlikuju od njih navode jezik, odnosno način govora. Većina sugovornika smatra da bi bosanski Hrvati trebali promijeniti način govora i ponašanja da bi se mogli u potpunosti asimilirati u njihovo društvo. Prema Gregurović (2007: 69) takvi netolerantni stavovi stvaraju mogućnost za proces isključivanja svih onih koji se razlikuju od većinske skupine.

(...) Umisto oni [bosanski Hrvati imigranti], kad su već došli, da se oni malo priviknu tu da se, ipak smo mi u Dalmaciji, nismo mi u Kulevafuf, ne znam di. Znači trebali bi. Ajde ti stariji pa i ne smeta mi, ali njihova mladost koja je rođena tu, oni uporno forsiraju taj njihov bosanski naglasak. Ne znam, Jednostavno nisu legli.

DHP_4 /M, 56.g.; 275-278.

Rezultati istraživanja u Petrinji iz 2003. godine pokazali su da većina sugovornika nije pokazivala razumijevanje prema situaciji u kojoj su se našli bosanski Hrvati koji su morali prisilno emigrirati iz Bosne i Hercegovine (v. Gregurović, 2005). U Benkovcu se njih doživljava kao kulturne strance s kojima susret ponekad može biti i neugodan, a jedna sugovornica to ilustrira na sljedeći način:

Evo sad je tu prije par dana baka Srpkinja imala tu trišnju. I došla je navečer obići svoju trišnju i uvat'la je neke dvi Bosanke beru trišnje, i ona kaže: "Što ste došle u moje trišnje?", a ova kaže: "Što tebe briga? Ajd' u Srbiju pa ih beri.". Kao mislim, sad ona nije od tud. A ona koja je tu rođena, koja je tu odrasla, samo što sticajem okolnosti, taj rat je otira u Srbiju, pa se opet vratila. A ona koja je rođena u Bosni, tamo odrasla, tamo sve, ovde doseljenik i ona nju tira u Srbiju, mislim.

DHP_2/Ž, 42 g.; 252-257.

Osim jezika, domicilni Hrvati kao bitno obilježje koje razlikuje bosanske Hrvate od njih navode veći stupanj religioznosti u odnosu na njih koji, prema vlastitim riječima, pridaju manju važnost vjeri (usp. Gregurović, 2005). Nadalje, smatraju ih marljivima, ali i okrenutima prema svojim osobnim interesima i interesima svoje skupine te nespremnima pomoći drugome.

(...) Oni (bosanski Hrvati) za razliku od našeg domaćeg naroda više idu u crkvu, ali što se tiče posla i to, naš narod stvarno radi. Vrijedniji jesu. Mislim, ti ljudi nemaju ni svoje polje, ni ništa. Naši za razliku od njih rade to. (...) Razlika su dosta i u ponašanjima, 'nako dosta su ono povučeni, samozatajni. Ne bi ono... Više su jedni k'a samo za sebe, nebi pomogli drugom, ovo-ono, dok naši bi. (...) Ovi domaći ljudi bi pomogli i kad imaju nešto pruže svi, dok ovi ne. (...) Oni samo "Dobar dan, doviđenja." Samo čoporno svoje, svojevito (smijeh). Za sebe, za svoju Bosnu (smije se još glasnije).

DHP_2/Ž, 42 g.; 88-96.

Jedan dio sugovornika vidi ih kao manje obrazovane i nazadne. Intervjuirani sugovornici objašnjavaju to drugačijim društveno-povijesnim kontekstom u kojem su prije živjeli u Bosni i Hercegovini.

(...) Oni (bosanski Hrvati imigranti) su došli iz nekih drugih područja di su Turci bili 100 godina, ne znam, kod nas još nisu ni bili, oni su bili 100 godina iza nas, tako da je velika razlika. (...)

DHP_4/M, 55 g.; 117-121.

Slično rezultatima istraživanja u Petrinji (usp. Gregurović, 2005) domicilni Hrvati iz Benkovca često, u pokušaju da definiraju bosanske Hrvate kulturno različitima od sebe, koriste nedovoljne argumente te nerijetko pri tipiziraju pretjeruju.

(...) Triba samo izaći i viditi kako se oblače.(...) Ja ih odma poznam po oblačenju. Najprije one gaće od tri kvarta, to je njihovo, to su oni donili tu. To je njihov „izum“. Ja ih odma skužim, ne znam zašto.

DHP_4/M, 55 g.; 444-447.

Ili:

(...) Nisu ne, ne bi pomogli, ne bi prišli, ne bi. Nisu, ne nisu k'o mi. I govor taj, skroz drukčije u tim brdima i taj njihov govor, i pokret i hod ništa nije isto k'o naše.

DHP_2/Ž, 41 g.; 301-303.

Usljed činjenice da domicilni Hrvati percipiraju bosanske Hrvate kao kulturne strance bitno je osvrnuti se na društvenu pozadinu, a ne toliko na samu klasifikaciju kulture pojedine etničke skupine ili kategorije (usp. Čolić, 2002, prema Gregurović, 2005). Dakle, uspostavljanje etničke granice na temelju kulturnih odrednica valja sagledati u kontekstu da su bosanski Hrvati došli iz Bosne i Hercegovine, koja je imala drugačije povijesne prilike u odnosu na Hrvatsku. U tome se smislu na oblikovanje etničkoga identiteta i uspostavljanje etničkih granica može gledati iz perspektive situacionističkih pristupa razumijevanju etničnosti. Stoga se više ne može govoriti o hrvatskim etničkim identitetima, nego o odvojenim identitetima pa se i koristi termin etničke kategorije, a ne etničke skupine (usp. Gregurović, 2005).

Iako dijele vjerovanje o zajedničkom etničkom podrijetlu identiteti bosanskih Hrvata imigranata i domicilnih Hrvata povratnika u Benkovcu snažno su razdvojeni, a oni svoju društvenu interakciju svode na korektne odnose u vidu formalnih i neformalnih kontakata. U tome smislu oni se uredno pozdravljaju, ali su bliska druženja i posjećivanje rijetkost. Prema Gregurović (2007) takvo ponašanje se može objasniti s činjenicom da su domicilni Hrvati dijelili dugogodišnji život sa Srbima unutra kojeg su stvorili zajedničke obrasce ponašanja.

Pozdravljamo se na ulici, ali nema neki većih druženja i piti kave, otići da dođem ja kod nje, a ona (bosanska Hrvatica) kod mene. A vidiš za razliku od ovih drugih (domicilni Hrvati i Srbi), kako lipo sidu, piju (smijeh)

DHP_2/Ž, 43.g.; 165-167.

Domicilni Hrvati povratnici objašnjenje takvog odnosa naspram bosanskih Hrvata imigranata temelje na njihovoj društvenoj percepciji, a percipiraju ih kao zatvorene i nepristupačne. Međutim, uviđaju da kod mlađih ljudi dolazi do učestalog sklapanja brakova s bosanskim Hrvatima. To se može objasniti činjenicom da se vratio malo broj srpskog stanovništva, ali se istodobno otvara i pitanje o odnosima između pripadnika mlađe populacije koji nisu doživjele ratna zbivanja.

Osim ograničenih društvenih interakcija, domicilni Hrvati povratnici navode da su bosanski Hrvati imigranti naseljeni politički na benkovačko područje tako da bi se spriječio masovniji povratak domicilnih Srba. Također, tvrde da im je vladajuća politička elita omogućila sve privilegije, a da oni zauzvrat dobivaju glasačko tijelo koje ju održava na vlasti dugi niz godina. Pored toga, smatraju da su bosanski Hrvati u odnosu na njih zastupljeniji u politici. U konačnici smatraju da je to jedan od bitnih problema koji koči napredak Benkovca. Također, izražavaju i nezadovoljstvo kada je u pitanju zapošljavanje zato što vjeruju da nisu ravnopravni po tom pitanju, i da bosanski Hrvati općenito imaju više zaposlenih članova prema kućanstvima.

Čini se da međusobno natjecanje za resurse uvjetuje dihotomizaciju na „nas“ (domicilni Hrvati) i na „njih“ (bosanski Hrvati). Ipak, domicilni Hrvati etničku granicu naspram bosanskih Hrvata dominantno uspostavljaju na temelju kulturnih razlika koje se ne mogu odvojiti od procesa iskazivanja etničkog identiteta (Poutignat i Streiff-Fenart, 1997: 126).

6.2.2. Domicilni Srbi povratnici

Rezultati istraživanja u Petrinji pokazali su da većina intervjuiranih Srba naglašava da ne postoji bitna kulturna razlika između njih i domicilnih Hrvata. Prema njima zajednički život na određeni način briše kulturne granice, stoga se Srbi ne osvrću previše na manifestne pokazatelje etničke pripadnosti, odnosno na jezik, način života i slično (usp. Gregurović, 2007). Također, većina intervjuiranih sugovornika u Benkovcu dijeli mišljenje da su slični s domicilnim Hrvatima po mentalitetu, načinu života i obrascima ponašanja. Premda, navode da se razlikuju prema jeziku i pravoslavnim vjerskim običajima, no tome ne pridaju veliku važnost u smislu kulturne različitosti kao što je to slučaj kada su u pitanju bosanski Hrvati imigranti.

Ja tu ne vidim nikakvu razliku, baš nikakvu. Sem eto što je samo razlika u vjeroispovijesti, jedino što u tome vidim (...) Pa eto, oni normalno pričaju malo više ikavskim dijalektom, tako se normalno i prije pričalo. Kod domaćih Hrvata, a ovako nekakvu razliku ne vidim što se tiče vjerski... (...) To su većinom tu isti mentaliteti. (...) Pa imamo pretežno isti stil življenja.

DSP_3/M, 48. g.; 156-157.

U početku poslijeratnog razdoblja domicilni Hrvati su ih izbjegavali te se čak nisu ni pozdravljali (usp. Gregurović, 2007), no situacija se s vremenskim odmakom promijenila te danas imaju uspostavljene formalne i neformalne odnose. Pozdravljaju se, surađuju i komunikacija im je prema njihovoj procjeni zadovoljavajuća. Također, tvrde da se mnogo više družu s domicilnim Hrvatima nego s bosanskim Hrvatima koje smatraju samo poznanicima. U teorijskome smislu o tome govori shvaćanje da etničke granice nisu zatvorene, odnosno da se ovisno o društvenom kontekstu mogu manje ili više mijenjati (Poutignat i Streiff-Fenart, 1997).

Krug mojih prijatelja? Ima i Srba i Hrvata podjednako. (...) Jednog Bosanca prijatelja, a ovo su drugi domaći.

DSP_4/Ž, 64. g., 331-332.

Iako smatraju da imaju uspostavljene korektne odnose s domicilnim Hrvatima, jednom dijelu srpskih sugovornika smeta politički utjecaj koji se širi putem medija te djeluje na percepciju ljudi i potiču nacionalističke stavove prema njima i time ugrožava njihove međusobne odnose, ionako već uzdrmane ratnim zbivanjima.

Osim deprivilegiranosti koju osjećaju kad je riječ o gospodarskom pitanju, nezadovoljni su što im njihov manjinski položaj onemogućuje pokazivanje kulturne tradicije u smislu organiziranja manifestacija ili sličnog. Smatraju da kulturnu tradiciju mogu njegovati samo preko pravoslavnih vjerskih običaja. Pored toga, jedan sugovornik ukazuje na činjenicu da niti jedna ulica u Benkovcu nije nazvana prema nekom od značajnih srpskih povijesnih osoba koje su pridonijele razvoju Benkovca.

Jedan dio domicilnih Srba povratnika pokazuje razumijevanje prema situaciji bosanskih Hrvata koji su bili prisiljeni imigrirati zato što to povezuju s vlastitom sličnom situacijom (usp. Gregurović, 2007). Međutim, njih doživljavaju kao kulturne strance koji se bitno razlikuju po svome mentalitetu i načinu ponašanja od njih i od domicilnih Hrvata. Također, kao bitno razlikovno obilježje navode i jezik, konkretno govorni jezik.

Na način što su oni morali izbjeći iz Bosne, iz njihovih rodnih krajeva gdje su bili starosjedioci.. Tako su i Srbi ovdlašnji morali izbjeći devdest pete godine iz ovih starosjedilačkih krajeva. To je jasna stvar. Mislim to jeste tako, to je fakat.

I u tom pogledu im je ista sudbina. Međutim, drugačiji je milje u kojem su oni došli, drugačiji je milje u koji sam ja došao kad sam izbjegao u Srbiju devdest pete godine jer to je bilo, oho-ho, kaos totalni (smijeh)

DSP_1/M, 60.g.; 177-188.

Poput domicilnih Hrvata i domicilni Srbi navode slične stereotipe vezane uz bosanske Hrvate, a koji se odnose na način oblačenja, hoda i slično. Pored toga, podudaraju se i u procjeni da su bosanski Hrvati manje obrazovani u odnosu na njih.

Najprije mi pada na pamet da ne pripadaju ovom području, što sam prije rekla. Ne pripadaju po načinu življenja, po kulturi, po obrazovanju, po izgledu (smije se). Mislim da ne pripadaju. Oni su živ'li tamo, velim ti u nekim brdima. Nisu oni bili izolirani, ali na primer vel'ka je bila razlika živ'ti ovdje u Hrvatskoj na moru, a živ'ti u brdima, u šumi, tamo u bukvi od 100 metara. Tamo nikad ni sunca, ni miseca. To je velika razlika življenja.

DSP_4/Ž, 64.g.; 133-138.

Domicilni Srbi povratnici nemaju bliske kontakte s bosanskim Hrvatima, a njihovi se odnosi uglavnom svode na poznanstva ili poslovne suradnje. Međusobno se ne posjećuju i ne družu Bosanske Hrvate smatraju zatvorenima i nepristupačnima i prema njima imaju suzdržan odnos. Kažu da su im nepoznati njihovi obrasci ponašanja i da ne znaju na koji bi im način mogli pristupiti i uspostaviti komunikaciju.

Naravno da mi je bliži domaći Hrvat katolik u smislu sličnosti, načina međusobnog ponašanja, kako bi rekao, lakog kontakta, lakog shvatanja. Jednog drugog čovjeka, je l'. Nego, oni bosanski Hrvati oni mi nekada budu nepoznanica, šta ja zam. Ne znam kako će reagirati, kak' se ono, znaš ono... Poznajem domaći, hrvatski mentalitet jer pazi, to se ipak treba shvatiti da su to ti ljudi koji su došli iz Bosne tako da su i ogorčeni. Naravno, sad ima ih svakakvih. Ono koji nisu.. Ima naravno ljudi koji su staloženi, koji 'oće odma da naprave svoj porodični ambijent i tako dalje. Svoje neko okruženje, međutim ima ljudi koji su i izvan tih kategorija, koji pamte na drugi način ono što mu se dogodilo, koji sredinu drugačije doživljava. 'Ko zna kako ne'ko doživljava sredinu. Netko doživljava blago, na fin način. To su stvari vrlo kompleksne. Moga bi ja o tome pričati, ali...

DSP_1/M, 60.g.; 195-204

Iako se popravljaju odnosi s domicilnim Hrvatima, srpski sugovornici ističu svoj deprivilegirani manjinski položaj u društvu, a opisuju ga kao strmoglavi pad životnoga

standarda i teško zapošljavanje. Diješe mišljenje s domicilnim Hrvatima da je za to odgovorna vladajuća politička elita koja svoje interese ostvaruje preko bosanskih Hrvata kojima smatraju privilegiranim. Također, iskazuju nezadovoljstvo nedovoljnom zastupljenošću njihovih predstavnika u gradskim institucijama u kojima, prema njihovom mišljenju, uglavnom dominiraju bosanski Hrvati. Nadalje, navode da oni, domicilni Srbi povratnici, svoju egzistenciju osiguravaju u poljoprivredi ili radeći kod privatnika, domicilnih Hrvata. Granice između domicilnih Srba i bosanskih Hrvata imigranata doimaju se dodatno nepropusnima zbog neravne raspodjele resursa (usp. Poutignat i Streiff-Fenart, 1997: 175).

U Benkovcu nikako, nikako tu ne mogu doći do izražaja i stvarno je to žalosno da većinom... Vidi' ćeš ako uspijem ti zakazati ovaj razgovor s ovim dečkom. On je fakultetski obrazovan, konkurisa je čak i za dogradonačelnika tu. On jednostavno on tu znači... (tužni ton)

DSP_2/Ž, 43 g.; 13-16

Pokazuje se da domicilni Srbi predstavljaju manjinsku skupinu koju karakterizira „[...] manja društvena moć, odnosno neravnopravnost u politici, gospodarstvu i uopće u društvu, na što se nadovezuje izloženost netrpeljivosti i ugnjetavanju, diskriminaciji, etnocentrizmu i kulturnoj isključivosti od većinskog stanovništva“ (Čaćić-Kumpes i Kumpes, 2005: 175). Pored toga, Čaćić-Kumpes i Kumpes (2005) objašnjavaju kako sa sociološkog stajališta manjinsku skupinu određuje osjećaj prikraćenosti njezinih pripadnika, a mogućnost tog osjećaja potječe iz dviju dimenzija skupina: veličine i moći (Čaćić-Kumpes i Kumpes, 2005: 175). Iz navedene definicije jasno je da manjinski položaj domicilnih Srba obilježava njihov neravne položaj u različitim aspektima života u Benkovcu, posebice političkome i gospodarskome, što potiče osjećaj prikraćenosti koji je poduprt i veličinom njihove skupine (zbog malog broja povratnika).

Razlike između domicilnih Srba i bosanskih Hrvata imigranata sugovornici ne objašnjavaju dominantno kulturnim nego više gospodarskim i političkim razlozima. Domicilni Srbi navode niz razloga koji ih odvajaju od bosanskih Hrvata – sukob oko vlasništva nad nekretninama, neravnopravnost u zapošljavanju, a pored toga smatraju da se veliki broj Srba nije vratio natrag u Hrvatsku upravo zbog bosanskih Hrvata koji su imigrirali u Benkovac u poslijeratnom razdoblju (usp. Gregurović, 2005).

6.2.3. *Bosanski Hrvati imigranti*

Bosanski Hrvati doživljavaju domicilne Hrvate drugačijima u pogledu mentaliteta i načina življenja. Iako, prema njihovim riječima, pripadaju istoj katoličkoj vjeri domicilnim Hrvatima zamjeraju što su manje religiozni i što mnogo psuju.

Što se tiče vjere, vjera nam je ista. Manje idu u crkvu (smijeh), dosta psuju . (...) Znači u mojoj kući, obitelji J i G se ne sastavlja. (...) Mogu ja opsovati mater (smijeh), muž i to je najviše.

BHI_3/Ž, 43 g.; 299-306.

Primjetna je razlika u stavovima između sugovornika i sugovornica. Žene izražavaju negativne stavove prema domicilnim Hrvatima za razliku od muškaraca koji ih gotovo uopće ne izražavaju. Sugovornice smatraju da domicilni Hrvati ne prihvaćaju bosanske Hrvate imigrante te procjenjuju da ih oni percipiraju kao primitivne i manje obrazovane. Dakle, može se zaključiti da su predodžbe bosanskih Hrvatica o tome kako ih domicilni Hrvati percipiraju, točne.

Ne znam. Nas te Bosance smatra, dosta svijeta nas smatra zatucane, da smo mi vaki – naki, da smo... Omalovažavaju nas. Pojedini, ne svi. Mislim ne možeš sad generalizirati, ali jednostavno oni smatraju da smo mi iz Bosne isto šugavi.

BHI_4/Ž, 51 g; 54-507.

S druge strane, muškarci odnose procjenjuju jako dobrima, tvrde da se međusobno družu. Žene pak smatraju da se njihovi odnosi s domicilnim Hrvatima svode samo na poznanstva i da se u slučaju potrebe mogu osloniti samo na bosanske Hrvate. Dakle, bosanske Hrvatice zbog osjećaja neprihvaćenosti imaju manji stupanj povjerenja u domicilne Hrvate te se okreću prema vlastitoj etničkoj skupini. To se može objasniti time da pojedini oblici društvene interakcije mogu, prema Barthovim riječima (1997: 256) biti blokirani zbog nepovjerenja ili jednostavno zato što ne postoje prilike za prikladnu interakciju. Uslijed toga može doći do veće unutargrupne povezanosti, ali i intenziviranja razlika između etničkih skupina (Barth, 1997: 256-257).

Muškarci pak, za razliku od žena, smatraju da pripadnici svih etničkih skupina imaju mogućnost zapošljavanja, pa tako i domicilni Srbi povratnici. Bosanske Hrvatice smatraju da su domicilni Hrvati privilegirani na temelju stranačke pripadnosti i uspostavljenih nepotističkih veza. Također, smatraju da bosanski Hrvati imaju ograničen pristup informacijama. Pritom ističu da usprkos tome što i među njima ima obrazovanih pojedinaca, ali da oni nemaju priliku napredovati u Benkovcu.

Pa gledajte, mogućnost napredovanja... Evo tvornica LTH. Po meni ovako gledano sa strane, nisam djelatnik te firme, ali po meni gledano mislim da svi šefovi su pff... otprilike 95 % domaći ljudi iz Benkovca, okolice Benkovca. Njihova djeca, njihovi stričevi, rođaci, ne znam ni ja 'ko. A ovi ljudi iz Bosne koji čine većinu radnika su samo radnici koji nemaju baš mogućnost napredovanja.
BHI_4/Ž, 43 g.; 637-641.

S druge strane, domicilni Hrvati i Srbi smatraju da su upravo bosanski Hrvati ti koji su privilegirani na temelju stranačke pripadnosti. Osim toga, važno je napomenuti da se bosanski Hrvati ne žale na to da nemaju posla, nego na mogućnost napredovanja. To čini bitnu razliku i na neki način potvrđuje predodžbu domicilnih Hrvata i Srba o tome da su bosanski Hrvati okrenuti prema vlastitom interesu i uspjehu pripadnika svoje skupine.

Rezultate istraživanja u Benkovcu moguće je usporediti s rezultatima istraživanja srijemskih Hrvata imigranata u Viroviticu i okolna mjesta u razdoblju od 1996. do 1999. godine. Zaključeno je da su srijemski Hrvati imigranti nastojali uspostaviti etničke granice u odnosu na domicilne Hrvate na temelju kulturne različitosti. U većini slučajeva isticali su snalažljivost i radišnost, ali i drugačiji način slavljenja vjerskih običaja (Čapo-Žmegač, 1999: 235). Slična situacija se može uočiti i na primjeru Benkovca, iz čega se može zaključiti da sociokulturni elementi imaju bitnu ulogu kod uspostavljanja etničkih granica između bosanskih Hrvata i domicilnih Hrvata (usp. Gregurović, 2007).

Bosanski Hrvati smatraju da domicilni Srbi povratnici žive tihim, povučenim i zatvorenim životom. Takvu situaciju objašnjavaju radi tereta ratnih zbivanja na kojoj su Srbi bili na suprotstavljennoj strani.

(...) dočim Srbi oni su sve sami, znaju šta su napravli. Oni su sa napravli. Izazvali su rat u Hrvatskoj, i u Bosni i Hercegovini. I oni su sada odstranili, skup'li i međusobno su samo. Nema druženja. Nema da se druže. Pozdrave se oni.
BHI_1/M, 45 g.; 64-67.

Kao i dio domicilnih Hrvata, iskazuju netolerantnost prema Srbima koja se ogleda u stavu da bi se domicilni Srbi povratnici trebali identificirati kao hrvatski pravoslavci, a ne kao srpski pravoslavci.

Oni su pravoslavci. Ne znam zašto baš oni imaju potrebu reć' da su Srbi. Recimo sad ja sam rođen u Bosni i to sam sad vam reko i prije, kad me netko pita reću da sam katolik, a ostalo nije bitno, sad... Hrvat sam normalno. Nikad ja sad ne mogu reć' bosanski Hrvat. Ja se prezentiram kao Hrvat, al' eto rođen sam tamo. Prihvaćaju nešto, amo reć' da su Srbi, mada da bi bio Srbin, moraš biti točno

Srbin. Ako si rođen u Hrvatskoj, samim tim si Hrvat. Oni su za mene Hrvati pravoslavne vjere. Ništa drugo, al' on' se osjećaju tako da su Srbi. Oni su u stvari htjeli promjen't državu '91. jer im nije baš pasalo to da su Hrvati.

BHI_2/M, 46 g.; 118-124.

Jedna sugovornica je imala u poslijeratnom periodu neugodno iskustvo, odnosno konflikt zato što je bila privremeno useljena u kuću koja je bila srpsko vlasništvo.

Jesam. Znači kad sam bila tu, dodijeljena mi je kuća, općina mi je dala rješenje na srpsku kuću koju sam ja renovirala, stanovala u njoj, koju sam obnovila. Znači bila sam u njoj sa svojom obitelji jer sam čekala stambeno zbrinjavanje. Brat od vlasnika je došao, dijete mi je bilo tu van i napao da ja izlazim odatle, vrijeđao da smo ustaše, da smo ovakvi, da smo onakvi. (...) I policija je došla, ja sam dala izjavu, poslije smo bili na sudu gdje bila sutkinja, ja sam otišla dala izjavu. Što se dogodilo nit' me zanimalo nit' išta, poslije sam riješila svoje stambeno pitanje, vratila kuću. Znači u tisuću puta boljem stanju nego što sam je preuzela. Tako je, srpska kuća, znači vlasnici su bili u Beogradu.

BHI_3/Ž, 43 g.; 547-560.

Kao u istraživanju provedenom u Petrinji izražavaju negativno mišljenje o brakovima između pripadnika različitih vjeroispovijesti, odnosno brakovima između bosanskih Hrvata i domicilnih Srba povratnika (Gregurović, 2007).

Za brakove sam uvijek protiv. Između pravoslavnih, muslimane ne spominjem, to je za mene već nešto treće. Ja sam s muslimanima živio. (...) Ja sam za katolike, da se katolici vjenčaju i udaju za katolike. Pravoslavci za pravoslavce, Muslimani za Muslimane. (...) Neko se nečeg mora odreć', teško je nać' kompromis. Kompromis je aj nećemo slav't ništa. I šta znači, gubiš ono svoje materijalno, izvorno svoje gubiš i više nisi, već si razvodnjen što ja kažem. (...)

BHI_2/M, 50 g.; 226-237.

Bosanski Hrvati imigranti snažno podržavaju nepisano pravilo zabrane egzogamnih veza, tj. isključuju mogućnost sklapanja braka sa Srbima. Obrazac zabrane egzogamije predstavlja nasljeđe koje su donijeli iz Bosne i Hercegovine (usp. Gregurović, 2007: 72).

7. Zaključak

Namjera istraživanja koje je provedenu u Benkovcu prema uzoru na istraživanje koje je Snježana Gregurović provela 2003. godine u Petrinji bila je da se, s obzirom na slične promjene

etničke strukture tih dvaju tijekom rata 1990-ih godina okupiranih gradova, utvrdi postoje li sličnosti u etničkoj samoidentifikaciji i uspostavljanju odnosa prema etnički Drugome. S obzirom na vremenski razmak između dvaju istraživanja očekivalo se i da će moći utvrditi i mogući pomaci u odnosima između etničkih skupina.

Istraživanje koje je provedeno za potrebe ovoga rada pokazalo je da se pripadnici različitih, u Benkovcu identificiranih etničkih kategorija, domicilni Hrvati povratnici, bosanski Hrvati imigranti i domicilni Srbi povratnici, referiraju na različite etničke označitelje prilikom definiranja svojeg etničkog identiteta. Domicilni Hrvati, primjerice, pri svojoj etničkoj samoidentifikaciji izdvajaju manifestne kriterije poput teritorija na kojem su rođeni, jezika te religijske pripadnosti i običaja. Pritom se pokazuje i sklonost isticanja primordijalističkih kriterija, odnosno naglašavanje važnosti podrijetla i krvnog srodstva. Sugovornici uglavnom navode sve elemente koje koristi Smith u svojoj definiciji etnije, odnosno etničke pripadnosti (Smith, 1991, prema Gregurović, 2005), ali spomenute smatraju najvažnijima.

S druge strane, samoidentifikacija bosanskih Hrvata imigranata temelji se na suprotstavljanju kulturnih različitosti u odnosu na domicilne Hrvate povratnike, u prvom redu na način komunikacije, govorni jezik, kulturne navike i obrasce ponašanja. Pritom kao najvažniji označitelj pri svojoj etničkoj samoidentifikaciji, slično kao i u Petrinji, izdvajaju u katolički vjeru i jezik (usp. Gregurović, 2005: 229). To upućuje na važnost interakcije i na relacijsko obilježje etničkoga identiteta. Ovdje je primjenjivo Barthovo poimanje etničnosti jer bosanski Hrvati imigranti prilikom definiranja svog etničkog identiteta polaze od dihotomizacije „mi“ (Hrvati porijeklom iz Bosne) i „oni“ (domicilni Hrvati i domicilni Srbi) i uspostavljaju kulturnih granica na temelju toga. Te se kulturne granice potvrđuju kroz međusobnu društvenu interakciju različitih etničkih skupina (usp. Poutignat i Streiff-Fenart, 1997: 15).

Domicilni Srbi kao najvažnije obilježje svoje etničke pripadnosti ističu vjerovanje u zajedničko porijeklo i kulturne odrednice, primjerice vjerske pravoslavne običaje i jezik. Kao i u petrinjskome slučaju može se govoriti o u velikoj mjeri formalnom prakticiranju pravoslavnih vjerskih običaja jer se, prema riječima sugovornika primarni naglasak stavlja na njihovu društvenu ulogu i društvenu solidarnost članova te etničke skupine (usp. Gregurović, 2005).

Osim odgovora na prvo istraživačko pitanje o tome na temelju kojih označitelja pojedine etničke kategorije uspostavljaju svoju etničku samoidentifikaciju, pokušalo se utvrditi kako se pojedine skupine međusobno percipiraju i na temelju kojih kriterija uspostavljaju etničke granice naspram Drugih.

Domicilni Hrvati povratnici percipiraju bosanske Hrvate imigrante kao Druge, odnosno kod uspostavljanja etničke granice ne vodi se kriterijem etničkoga porijekla, nego sociokulturnih čimbenika (usp. Gregurović, 2007). Etničku granicu naspram domicilnih Srba povratnika (usp. Gregurović, 2007) ne uspostavljaju na temelju sociokulturnih čimbenika jer se smatraju kulturno sličnima nego na temelju međusobnog (ne)povjerenja koje se povezuje s ratnim iskustvima. Osim toga, važno je imati na umu vremensko razdoblje koje je prošlo od istraživanja u Petrinji provedenog 2003. godine. Međusobne granice uspostavljen zbog ratnih zbivanja polako popuštaju što opravdava teorijsku postavku prema kojoj su etničke granice društveni proizvod čije se značenje s vremenom može mijenjati (Barth, 1997, prema Gregurović, 2005: 67). Ipak, naglašen je i asimilacionizam koji se ogleda u zahtjevu da bi se bosanski Hrvati trebali prilagoditi u svakom pogledu kulturnoj sredini u koju su došli, a od Srba neki sugovornici očekuju da se i izjašnjavaju kao pravoslavni Hrvati.

Druga kategorija etničnosti, bosanski Hrvati imigranti, slično kao u petrinjskom istraživanju (usp. Gregurović, 2005) etničku granicu nasuprot domicilnih Hrvata povratnika uspostavljaju na temelju načina komunikacije i različitih kulturnih obrazaca. Slični rezultati dobiveni su istraživanjem srijemskih Hrvata koji su se iz Srbije doselili na područje Virovitice (usp. Čapo-Žmegač, 1999). Nadalje, većina bosanskih Hrvata imigranata u Benkovcu, za razliku od onih u Petrinji (Gregurović, 2005. i 2007) etničku granicu naspram domicilnih Srba povratnika gradi na temelju činjenice da su Srbi izazvali rat na području Hrvatske nakon raspada Jugoslavije. Uglavnom Srbe doživljavaju kao povučene ljude koji borave u svojoj privatnoj sferi i ne iskazuju želju da im se približe te uglavnom s njima uspostavljaju samo formalne odnose. Pored toga, bitnu etničku granicu u odnosu na njih uspostavljaju prihvaćanjem nepisanog pravila egzogamije, odnosno isključuju domicilne Srbe povratnike kada je u pitanju sklapanje braka. To se bi se moglo objasniti time da su takav obrazac ponašanja stekli tijekom života u Bosni i Hercegovini (usp. Gregurović, 2007: 72). Teorijsku potvrdu možemo naći kod Poutignata i Streiff.Fenart (1997: 173) koji, referirajući se pritom na Bartha, ističu da je za održavanje etničkih granica bitan niz zabrana i propisa koji na određeni način određuju međusobne odnose i ujedno čine etničku skupinu jedinstvenom, u ovom slučaju etničku kategoriju.

Domicilni Srbi povratnici u odnosu naspram bosanskih Hrvata imigranata uglavnom naglašavaju sociokulturne razlike između njih, a etnička granicu pojačava percepcija nejednake participacije u društvenom, gospodarskom i političkom životu Benkovca u kojem bosanski Hrvati, prema njihovu mišljenju, imaju veće privilegije.

Na temelju dobivenih rezultata i njihove analize može se zaključiti, slično kao i kod petrinjskog istraživanja (usp. Gregurović, 2007), da i domicilni Hrvati povratnici i domicilni Srbi na sličan način smatraju bosanske Hrvate imigrante kao kulturno Drugima. Pritom ni Srbi i Hrvati nemaju međusobno uspostavljene bliske odnose, ali teže postupnom popravljaju i stabilizaciji međusobnih odnosa. Obilježja njihova odnosa moglo bi se dugogodišnjim zajedničkim životom iz kojeg su se razvili neki zajednička kulturna i društvene navike. S druge strane njihov odnos opterećuje nepovjerenje kao nasljeđe posljednjega rata. Čini se važnim istaknuti da je istraživanje u Benkovcu pokazalo novu pojavu u odnosu na istraživanje u Petrinji, a to je da domicilni Hrvati povratnici ipak uspostavljaju određene društvene kontakte s domicilnim Srbima povratnicima (usp. Gregurović, 2007). Takva situacija mogla bi se objasniti vremenskim odmakom između dvaju istraživanja, a da se etničke granice mogu postupno tijekom vremena transformirati pa čak i nestajati (usp. Barth, 1997, prema Gregurović, 2005). U tome smislu domicilni Srbi povratnici u Benkovcu, za razliku od onih u Petrinji (v. Gregurović, 2007) navode da su s vremenom uspostavili stabilne odnose s domicilnim Hrvatima povratnicima te da se osjećaju sve opuštenijima. Ipak, svoj deprivirani manjinski položaj izražavaju kroz nezadovoljstvo zbog svoje nedovoljne zastupljenosti u institucijama. Pored toga, i oni kao i domicilni Hrvati povratnici smatraju da bosanski Hrvati imigranti, za obje skupine podjednako kulturni Drugi, imaju veće privilegije u gospodarskom i političkom životu. S druge strane, bosanski Hrvati imigranti tvrde da domicilni Hrvati povratnici imaju najveće privilegije pri zapošljavanju zasnovanu na njihovoj domicilnosti i političkoj pripadnosti vladajućoj stranci.

Iz svega navedenoga može se zaključiti da se rezultati istraživanja etničke samoidentifikacije i odnosa prema Drugome u Benkovcu ne razlikuju bitno od onih u „petrinjskom“ istraživanju (usp. Gregurović, 2003.). Međutim, važno je još jednom spomenuti da su promjene vidljive u slučaju međusobnog odnosa između domicilnih Hrvata povratnika i domicilnih Srba povratnika.

Naposljetku, potrebno je ukazati na određene nedostatke ovoga istraživanja koje se prvenstveno odnose na premali broj sugovornika i sugovornica. Također, u slučaju novog istraživanja ovoga problema bilo bi dobro uključiti i populaciju koja nije proživjela ratno iskustvo. Pritom bi se mogao pojaviti problem otežanog pronalaska relevantnih sugovornika iz definiranih kategorija etničnosti, pogotovo u kategoriji domicilnih Srba (povratnika) zato što oni u Benkovcu čine manjinsku skupinu u kojoj prevladava starije stanovništvo. Osim toga, pronalaženje sugovornika je velikim dijelom otežano i zbog njihovog društvenog položaja, ali

i zbog osjetljivosti same teme. Sve su to čimbenici, a vjerojatno postoje i neki drugi, koje bi valjalo imati na umu pri mogućim sljedećim istraživanjima.

8. Prilozi

Tablica 1. *Protokol intervjuja*

Samoidentifikacija	
<p>Što za Vas predstavlja tradicija vašeg naroda? Koliko držite do tradicije? Je li Vam važna vaša nacionalna pripadnost? Što za Vas znači kada tvrditi da posjedujete nacionalni identitet? Koje osjećaje u Vama pobuđuje zastava, grb i himna vašeg naroda? Koje su po Vama najvažnije odrednice koje čine vašu nacionalnu pripadnost? Je li to jezik, običaji, način života, vjera? Što prema Vašem mišljenju čini vaš narod posebnim u odnosu na druge etničke skupine u Benkovcu? Practicirate li vjerske rituale koji proizlaze iz vašeg naroda? Koliko držite to vjerskih učenja? Smatrate li da kao pripadnik/ica određene etničke skupine trebate prenositi tradiciju vašeg naroda na vaše potomstvo? Koje biste vrijednosti izdvojili kako najvažnije u vašem životu?</p>	<p>Odrednice koje se ističu kod samoidentifikacije pojedine etničke/subetničke skupine: a) dominantno obiteljske/rodbinske odrednice (primordijalizam); b) zemlja rođenja/stanovanja; c) kulturne odrednice (jezik, religija, običaji, zajednička prošlost i sl); d) isključivo vlastiti izbor.</p>
Percepcija "drugih"	
<p>Na koji način biste opisali pripadnike etničkih skupina koje su različite od vaše, a nalaze se u vašem neposrednom okruženju? Što vam prvo pada na pamet? Doživljavate li pripadnike drugih etničkih skupina u Benkovcu bitno različitim po kulturi, mentalitetu, jeziku, načinu života, običajima i sl.? Postoje li prema Vašem mišljenju neka tipična obilježja pomoću kojih možete razlikovati pripadnike različitih etničkih skupina u Benkovcu? Koja su to obilježja? Kojim imenima nazivate pripadnike drugih etničkih skupina u Benkovcu? Je li Vam bitno to što je netko drugačije nacionalnosti kod uspostavljanja prisnog kontakta, poput prijateljstva, suradnje na poslu, susjedstva ili sklapanja brakova?</p>	<p>Kako se percipiraju druge etničke/subetničke skupine u kontekstu "Mi" i "Oni" s obzirom na sljedeće elemente: a) etničko porijeklo; b) društveno-kulturnim elementima (jezik, religija, itd.); Utvrditi elemente tipizacije pojedinih etničkih/subetničkih skupina.</p>

Odnos prema drugim etničkim/subetničkim skupinama	
<p>Postoje li osobe drugačijeg etničkog porijekla koje rade na istom radnom mjestu kao i Vi? Koliko daleko ide Vaš odnos? Pozdravljate li se na ulici?</p> <p>Susrećete li se često s osobama druge nacionalnosti? Izlazite li na ista mjesta?</p> <p>Postoji li u Benkovcu neko mjesto okupljanja isključivo pripadnike jedne etničke skupine? Opišite razinu komunikacije s Vašim susjedima čije je etničko porijeklo različito od Vašega!</p> <p>Je li Vam bitno kod sklapanja novih prijateljstava tko je što po nacionalnosti?</p> <p>Imate li ostvareno prijateljstvo, ili možda brak, s osobom koja je drugačijeg etničkog identiteta? U kojoj je mjeri učestalost miješanih brakova prisutna među pripadnicima vaše etničke skupine?</p> <p>Jeste li ikada bili u konfliktnoj situaciji s osobom drugačijeg etničkog identiteta? Jesu li učestale takve situacije među pripadnicima različitog etničkog identiteta?</p>	<p>Međusobni odnos različitih etničkih/subetničkih skupina u pogledu različitih društvenih interakcija:</p> <p>a) poznanstvo / kolege na poslu;</p> <p>b) prijateljstvo;</p> <p>c) brak;</p> <p>d) rodbinski odnosi;</p> <p>e) neprijateljstvo; <i>društvena distanca...</i></p>
Obilježja uzajamnog odnosa između pojedinačnih etničkih/subetničkih skupina	
<p>Kako bi ste opisali svoj međusobni odnos s pripadnicima drugačije etničke skupine prije i poslije rata? Što se to promijenilo?</p> <p>Jeste li ikada bili u situaciji gdje ste prešutjeli ili promijenili svoj etnički identitet?</p> <p>Što Vas najviše smeta u odnosu na Srbe povratnike/useljenike bosanskih Hrvata/domicilnih Hrvata?</p> <p>Smatrate li kako pripadnost pojedinoj etničkoj skupini može imati određeni utjecaj na ostvarivanje određenih prava ili povlastica na gradskoj razini?</p> <p>Smatrate li da pri zapošljavanju svi imaju jednaku mogućnost šanse? Ako ne, navedite neke primjere drugačijih situacija.</p> <p>Što mislite o mogućim gostovanjima i nastupima glazbenika iz Srbije ili Bosne i Hercegovine na festivalu Vljajternativa? Biste li pustili ili puštate svoju djecu/unuke?</p> <p>Kakvo je vaše mišljenje o uvođenju dvojezičnih natpisa u Benkovcu?</p>	<p>Utvrđiti promjene u međusobnom odnosu različitih etničkih/subetničkih skupina u kontekstu iskustva Domovinskog rata i posljedica toga događaja.</p> <p>Društvene kategorizacije u vidu "Mi" i "Oni" kao način konstruiranja sličnosti i razlika između pojedinih etničkih/subetničkih skupina.</p> <p>Kroz pitanja aktualnih tema utvrditi međusobno iskustvo zajedničkog participiranja u društvenom, političkom i ekonomskom životu.</p> <p>Na koji način se vrednuje kultura drugih etničkih/subetničkih skupina.</p>

<p>Kakvo vidite generalno međusobno povjerenje između domicilnih Hrvat / Srba povratnika / bosanskih Hrvata na gradskoj razini, a kako na nacionalnoj razini?</p> <p>Što je prema Vašem mišljenju potrebno kako bi se međusobni odnosi poboljšali?</p>	
--	--

Tablica 1. *Popis sugovornika/ca*

Kategorija etničnosti	Spol	Sugovornik	Datum	Vrijeme trajanja
Domicilni Hrvati povratnici	žensko	DHP_1	23.5.2016.	Bilješke.
	žensko	DHP_2	6.6.2016.	00:55:21
	muško	DHP_3	6.6.2016.	00:52:33
	muško	DHP_4	30.8.2016.	00:47:09
Bosanski Hrvati imigranti	muško	BHI_1	29.5.2016.	00:34:52
	muško	BHI_2	4.6.2016.	01:12:06
	žensko	BHI_3	11.6.2016.	01:11:38
	žensko	BHI_4	11.6.2016.	01:12:06
Domicilni Srbi povratnici	muško	DSP_1	28.5.2016.	00:59:27
	žensko	DSP_2	5.6.2016.	01:31:55
	muško	DSP_3	14.6.2016.	01:19:44
	žensko	DSP_4	6.8.2016.	01:16:56

Tablica 2. *Podatci o sugovornicima/ama*

	Domicilni Hrvati povratnici	Domicilni Hrvati povratnici	Domicilni Hrvati povratnici	Domicilni Hrvati povratnici
Datum	23.5.2016.	6.6.2016.	6.6.2016.	30.8.2016.
Vrijeme trajanja	Razgovor nije sniman diktafonom.	00:56:25	00:52:33	00:47:09
Spol	žensko	žensko	Muško	muško
Godina rođenja	1952.	1974.	1960.	1961.
Zanimanje	profesorica hrvatskog jezika i književnosti	cvjećar aranžer	strojobravar	službenik u banci
Zaposlenje	srednja škola	vlastiti obrt; cvjećarnica	vlastiti pogrebni obrt	banka
Ostalo			branitelj	

	Domicilni Srbi povratnici	Domicilni Srbi povratnici	Domicilni Srbi povratnici	Domicilni Srbi povratnici
Datum	28.5.2016.	5.6.2016.	14.6.2016.	6.8.2016.
Vrijeme trajanja	00: 59:27	01:31:55	01:19:19	01:16:56
Spol	muško	žensko	muško	žensko
Godina rođenja	1956.	1975.	1969.	1952
Zanimanje	povjesničar umjetnosti	kemijski tehničar	dr.veterinarske medicine	tajnica
Zaposlenje	proučava umjetnost Srba na području Dalmacije	pekara	nezaposlen	umirovljenica
Ostalo			nezavisni pol. kandidat za srpsku manjinu	
	Bosanski Hrvati imigranti	Bosanski Hrvati imigranti	Bosanski Hrvati imigranti	Bosanski Hrvati imigranti
Datum	29.5.2016.	4.6.2016.	11.6.2016.	11.6.2016.
Vrijeme trajanja	00:34:52	01:12:06	01:11:38	01:12:06
Spol	muško	muško	žensko	žensko
Godina rođenja	1966.	1971.	1973.	1965.
Zanimanje	tokar	kemijski tehničar	vjeroučiteljica	frizerka
Zaposlenje	umirovljenik	LTH Castings	osnovna škola	prerada ribe u tvornici
Ostalo	branitelj			

Tablica 3. *Deskriptivna kodna lista*

	Domicilni Hrvati povratnici	Domicilni Hrvati povratnici	Domicilni Hrvati povratnici	Domicilni Hrvati povratnici
Etnička samoidentifikacija:	Jezik	Tradicija način života Mjesto rođenja	Krvno srodstvo Vjera Tlo Kultura jezik	Mjesto rođenja Jezik
Prakticiranje vjerskih rituala: da – ne / učestalo, rijeko, povremeno	Ne	Povremeno	Povremeno	Povremeno

Važno prenositi tradiciju: da – ne.	Da	Da	Da	Da
Najvažnije vrijednosti:	- humanost - solidarnost	- posao; budućnost djece - zdravlje - druženje i suradnja	-mentalno zdravlje - uređena socijalna struktura - životni standard	- poštenje - obitelj
Važno tko je što po nacionalnosti:	Ne.	Ne	Možda	Ne
Konflikt: da-ne	Ne.	Da (sa Srbinom zbog kuće)	Ne.	Da (za vrijeme rata, prije rata)
Zaposlenje: da – ne.	Da.	Da	Da	Da
Međusobno povjerenje	Nema.	Nema	Nema	Nema
Miješani brak	Ne.	Ne.	Ne.	Da.
	Domicilni Srbi povratnici	Domicilni Srbi povratnici	Domicilni Srbi povratnici	Domicilni Srbi povratnici
Etnička samoidentifikacija:	Porijeklo Jezik Zajednička prošlost Kultura	Jezik-govor vjera	Krvna veza Religija i običaji	Jezik Običaji Krvna veza porijeklo
Practiciranje vjerskih rituala: da – ne / učestalo, rijeko, povremeno	Da	Povremeno ili rijetko	Povremeno ili rijetko	Povremeno , ali rijetko
Važno prenositi tradiciju: da – ne.	Da	Da	Da	Da
Najvažnije vrijednosti:	Kultura	Djeca Zdravlje Materijalno-novac	Materijalno Međuljudski odnosi	Rad Mentalno zdravlje
Važno tko je što po nacionalnosti:	Ne.	Ne	Ne	Ne.
Konflikt: da-ne	Da.	Ne.	Ne.	Da (zbog kuće)
Zaposlenje: da – ne.	Da.	Da.	Ne.	Ne
Međusobno povjerenje	Nema.	Nema.	Ima.	Ima.
Miješani brak	Da.	Ne.	Ne (nije u braku)	Ne (nije u braku)

	Bosanski Hrvati imigranti	Bosanski Hrvati imigranti	Bosanski Hrvati imigranti	Bosanski Hrvati imigranti
Etnička samoidentifikacija:	Vjera Krvna veza Jezik i kultura	Vjera Mjesto rođenja Tradicija	Krvna veza Vjera Jezik i običaji	Jezik, govor Mjesto rođenja
Prakticiranje vjerskih rituala: da – ne / učestalo, rijeko, povremeno	Da	Da	Da	Da
Važno prenositi tradiciju: da – ne.	Da	Da	Da	Da
Najvažnije vrijednosti:	Zdravlje Mir	Djeca Zdravlje materijalno	Obitelj Vjera Domovina	Zdravlje i dijete
Važno tko je što po nacionalnosti:	Ne	Možda (kod braka samo)	Možda (brak)	Ne
Konflikt: da-ne	Ne	Ne	Da (kuća srpska)	Moguć verbalni ako se izazove
Zaposlenje: da – ne.	Ne	Da	Da	Da
Međusobno povjerenje	Nema	Ima	Nema	nema
Miješani brak	Ne			

Tablica 4. *Tematska kodna lista*

Samoidentifikacija	<ul style="list-style-type: none"> a) dominantno obiteljske/rodbinske odrednice (primordijalizam); b) zemlja rođenja/stanovanja/teritorij c) kulturne odrednice (jezik, religija, običaji, zajednička prošlost...) d) mit o zajedničkom podrijetlu e) solidarnost članova
Percepcija drugih etničkih kategorija i odnos prema Drugome	<ul style="list-style-type: none"> a) drugačije etničko porijeklo; b) sociokulturni elementi (religija, jezik, itd.) c) politika d) ekonomija Odnosi: <ul style="list-style-type: none"> a) poznanstvo / kolege na poslu; b) prijateljstvo; c) brak; d) rodbinski odnosi; e) neprijateljstvo; <i>društvena distanca...</i> f) ravnopravnost sudjelovanja u društvenom, pol. i kulturnom životu grada Benkovca

9. Literatura

Barth, Fredrik (1997). »Etničke grupe i njihove granice«, u: Philippe Poutignat i Jocelyne Streiff-Fenart. *Teorije o etnicitetu*. Beograd: Biblioteka XX vek, str. 211–259.

Čačić-Kumpes, Jadranka i Kumpes, Josip (2005). "Etničke manjine: elementi definiranja i hijerarhizacija prava na razliku", *Migracijske i etničke teme*, 21 (3): 173–186.

Čačić-Kumpes, Jadranka i Kumpes, Josip (2008). "Etničnost i etničke manjine u Hrvatskoj: skica stanja i perspektive istraživanja" *Razprave in gradivo*, 50 – 51: 88-111.

Čačić-Kumpes, Jadranka i Nejašmić, Ivo (2001). „Social Changes, Migration and Ethnic Structure: Case Study of Petrinja (Croatia)“, *Društvena istraživanja*, 10 (51-52): 253-277

Čapo-Žmegač, Jasna (1999). "Mi smo vreći Hrvati od njih!" Percepcija i management kulturnih razlika unutar nacionalne zajednice", u: Jadranka Čačić-Kumpes (ur.). *Etničnost, kultura, identitet*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, str. 233-242.

Čapo-Žmegač, Jasna (2002). *Srijemski Hrvati. Etnološka studija migracije, identifikacije i interakcije*. Zagreb: Durieux.

Popis stanovništva 2001. Stanovništvo prema narodnosti, po gradovima i općinama (2002). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, , <http://www.dzs.hr> (1.9.2016.)

[Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, i materinskom jeziku](#) (2013) Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, <http://www.dzs.hr> (1.9.2016.)

Gelo, Jakov (1998). *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske: 1880. – 1991.: po naseljima*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.

Giddens, Anthony (2007). *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Gregurović, Snježana (2005). "Relacijska dimenzija etničkog identiteta: istraživanje etničkih kategorija na primjeru Petrinje", *Migracijske i etničke teme*, 21 (3): 221–241.

Gregurović, Snježana (2007). "Odnos prema Drugome: istraživanje etničkih granica na primjeru Petrinje", *Migracijske i etničke teme*, 23 (1-2): 65-83.

Nejašmić, Ivica (1992). "Neke populacijsko-geografske značajke sjevernodalmatinske unutrašnjosti", *Sociologija sela*, 30 (1-2): 61-72.

Poutignat, Phillippe i Streiff-Fenart, Jocelyne (1997). *Teorije o etnicitetu*. Beograd: Biblioteka XX vek.